

Handbók um velferð og öryggi barna í leikskólum

Stjórnarráð Íslands
Mennta- og barnamálaráðuneytið

Miðstöð menntunar
og skóláþjónustu

Efnisyfirlit

1. Öryggishandbók leikskóla	3
2. Velferð og vellíðan barna í leikskóla	5
3. Rafrænt öryggi leikskólabarna	11
4. Slysavarnir og líkamlegt öryggi.	12
5. Öryggi í námsumhverfi	19
6. Eftirlit	35
7. Öryggi í ferðum á vegum leikskóla	38
8. Slys	40
9. Almannavarnir og eldvarnir	49
10. Viðaukar	52
11. Lög, reglugerðir og námskrár sem gilda um leikskóla	71

Handbók um velferð og öryggi barna í leikskólum

ISBN 978-9979-0-2893-2

© 2014 Mennta- og menningarmálaráðuneytið

- 1. útgáfa ágúst 2014
- 2. útgáfa ágúst 2024
- Uppfærð ágúst 2015
- Uppfærð mars 2018
- Uppfærð maí 2021
- Uppfærð og endurskoðuð ágúst 2024

Útgefandi: Mennta- og barnamálaráðuneytið
Umsjón: Miðstöð menntunar og skólaþjónustu
Hönnun og umbrot: Miðstöð menntunar og skólaþjónustu

1. Öryggishandbók leikskóla

Handbókin er unnin í samvinnu mennta- og barnamálaráðuneytis, Sambands íslenskra sveitarfélaga, Herdísar Storgaard og Þorláks Helga Þorlákssonar með stoð í [lögum um leikskóla nr. 90/2008](#) og [reglugerð um starfsumhverfi leikskóla nr. 655/2009](#). Í reglugerðinni segir að sveitarstjórn skuli útbúa handbók fyrir starfsfólk leikskóla með leiðbeinandi reglum um öryggi barna og slysavarnir í leikskólum.

Leiðbeiningar þessar skulu grundvallaðar á gildandi lögum og reglugerðum um öryggis-, skipulags- og byggingarmál og samræmdum starfsleyfisskilyrðum fyrir leikskóla, sbr. [lög nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir, með síðari breytingum](#). Leiðbeiningar þessar skulu staðfestar af sveitarstjórn, sem jafnframt skal sjá um að þær séu aðgengilegar almenningi á heimasíðu skólans eða sveitarfélagsins eða með öðrum hætti og kynntar í skólasamfélaginu. Sambandi íslenskra sveitarfélaga og menntamálaráðuneyti ber að móta leiðbeiningar um gerð slíkrar handbókar. Handbókin er mun ítarlegri en reglugerðin segir til um og er það gert til að auðvelda sveitarfélögum og skólum að uppfylla ákvæði reglugerðarinnar.

Handbókin er ætluð sveitarstjórnnum, rekstraraðilum, skólastjórnendum, kennurum og öðrum sem starfa í leikskólum til stuðnings við gerð öryggishandbókar, öryggisáætlana og viðbragðsáætlana fyrir leikskóla. Handbókina má nýta í heild sinni eða nýta þá þætti sem henta hverju sinni.

Mikilvægt er að í öryggishandbók fyrir starfsfólk leikskóla sé tæpt á öllum þeim þáttum sem koma fram í handbók þessari.

Handbókin er fyrst og fremst ætluð sem upplettirit til að auðvelda notendum að fylgja eftir þeim lögum og reglugerðum sem gilda um leikskólann og umhverfi hans.

Uppsetningu handbókarinnar er ætlað að auðvelda notendum að finna upplýsingar um hina mismunandi þætti sem taka á velferð og öryggi leikskólabarna. Markmiðið með handbókinni er að setja fram á aðgengilegan hátt upplýsingar um þá þætti sem huga þarf að í daglegum rekstri og starfi leikskóla.

Handbókinni er skipt í 11 meginkafla en hverjum meginkafla er síðan skipt í undirkafla til að auðvelda leit að sértækum þáttum. Meginkaflar handbókarinnar eru:

Öryggishandbók leikskóla – inngangur

Velferð barna og ungmenna

Netöryggi

Slysavarnir og líkamlegt öryggi

Öryggi í námsumhverfi

Eftirlit

Öryggi í ferðum á vegum leikskóla

Slys

Almannavarnir og eldvarnir

Áhugavert lesefni og viðaukar

Lög, reglugerðir og námskrár sem gilda um leikskóla

Handbókinni er ætlað að vera rammi um sameiginlega vinnu allra í skólasamfélaginu að velferð nemenda og byggir á efni sem Herdís Storgaard og Þorlákur Helgason unnu fyrir mennta- og menningarmálaráðuneytið árið 2014.

Ráðuneytið hefur falið Miðstöð menntunar og skólaþjónustu_umsjón, vistun og uppfærslu handbókanna fyrir leikskóla og grunnskóla. Aðrir haghafar sem komið að endurskoðun og uppfærslu 2024 eru Samgöngustofa, Samband íslenskra sveitarfélaga og Landlæknisembættið.

2. Velferð og vellíðan barna í leikskóla

Réttindi barna til verndar og umönnunar eru til umfjöllunar í ýmsum lögum, reglugerðum og samþykktum hér á landi. Sem dæmi má nefna aðalnámskrá leikskóla, barnalög, barnaverndarlög, Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna og lög um leikskóla.

Hér verður lögð áhersla á að fara yfir praktíska þætti er varða öryggi en lesendur eru hvattir til þess að kynna sér ítarefni eftir þörfum.

Á Íslandi fara flest börn í leikskóla og því er mikilvægt að umhverfi og aðstæður í leikskólanum tryggja farsæld barna og að börn geti þar dafnað í daglegu lífi og leik.

Í lögum um [leikskóla, nr. 90/2008](#) segir að meginmarkmið uppeldis og kennslu í leikskóla séu að:

1. fylgjast með og efla alhliða þroska barna í náinni samvinnu við foreldra
2. veita skipulega málörvun og stuðla að eðlilegri færni í íslensku
3. hlúa að börnum andlega, vitsmunalega og líkamlega í samræmi við þarfir hvers og eins svo að börnin fái notið bernsku sinnar
4. stuðla að vísýni barna og efla siðferðisvitund þeirra
5. leggja grundvöll að því að börn verði sjálfstæðir, virkir og ábyrgir þátttakendur í lýðræðisþjóðfélagi sem er í örri og sífelldri þróun
6. rækta hæfileika barna til tjáningar og sköpunar í þeim tilgangi m.a. að styrkja sjálfsmynd þeirra, heilbrigðisvitund, öryggi og hæfni til mannlegra samskipta

Á grundvelli þessara markmiða hafa verið settir fram grunnþættir menntunar, sem eru læsi, sjálfbærni, heilbrigði og velferð, lýðræði og mannréttindi, jafnrétti og sköpun.

Til þess að hægt sé að vinna út frá markmiðum laganna, aðalnámskrá leikskóla og grunnþáttum menntunar verður að tryggja öryggi barna í leikskólum, bæði með slysavörnum og ofbeldisforvörnum.

Í janúar 2022 tóku ný lög gildi sem styðja við [farsæld barna](#) með stigskipta þjónustu að leiðarljósi.

Mælt er með að málefni sem tengjast öryggi, velferð og farsæld barna séu samtvinnuð við heilsustefnu og/eða skólanámskrá leikskólans svo að vinnan verði markviss og öllum aðgengileg.

Samstarf við foreldra og fjölskyldur barna í leikskóla skiptir miklu máli, ekki síst þegar kemur að öryggi. Þannig getur bæði líkamlegur þroski barns haft áhrif á getu þess í leikskólanum og eins getur slakur málþroski dregið úr samskiptagetu barns. Þá er mikilvægt að forráðamenn/forsjáraðilar og starfsfólk leikskóla geti átt uppbyggilegar umræður og skipst á upplýsingum til þess að geta veitt barninu þann stuðning sem hentar því best. Þá þarf upplýsingaflæði að vera í báðar áttir, þar sem forsjáraðilar láta leikskólann vita ef breytingar verða á högum barnsins sem geta haft áhrif á hegðun þess og líðan, og eins að starfsfólk láti foreldra vita ef upp koma mál í leikskólanum eða ef hegðun barns í leikskóla breytist. Samkvæmt lögum um leikskóla nr. 90/2008 ber sveitarfélögum að veita leikskólabörnum þá sérfræðiþjónustu sem er þeim nauðsynleg og því er mikilvægt að leikskólum sé veittur stuðningur til þess að fylgja því eftir. Sú sérfræðiþjónusta felur annars vegar í sér stuðning við leikskólabörnin sjálf og fjölskyldur þeirra og hins vegar stuðning við starfsemi og starfsfólk leikskólans.

Skólaþjónusta er ólík milli sveitarfélaga en samstarf við ólíkar stofnanir og svið sem koma að málefnum barna er nauðsynlegt og mikilvægt að muna að saman berum við ábyrgð á velferð barna.

Réttur barna og tilkynningarskylda til barnaverndarþjónustu

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins (barnasáttmálinn) var staðfestur hér á landi árið 2013 og er þar með orðinn að lögum. Í Barnasáttmálanum er farið yfir þau réttindi sem börn njóta sérstaklega, þar með talið að þau njóti sérstakrar verndar bæði foreldra sinna

og stjórnvalda, að börn eigi rétt á að tjá skoðanir sínar og að stjórnvöld eigi að vernda börn gegn ofbeldi, misbeitingu og vanrækslu af hendi allra þeirra sem annast þau.

Sérstaklega er fjallað um [réttindi fatlaðra barna](#) og er mikilvægt í leikskólum að fjarlægja hindranir svo að öll börn geti verið virkir þátttakendur í leikskólanum eins og annars staðar.

Mikilvægt er að fólk sem starfar með börnum og ungmennum sé meðvitað um sérstök réttindi barna og taki það alvarlega að standa vörð um þau réttindi.

Til er þó nokkuð af námsefni um Barnasáttmálann sem leikskólar geta nýtt sér.

Mikill samhljómur er með [Barnasáttmálanum](#) og öðrum íslenskum lögum sem varða börn. [Samkvæmt barnalögum, nr. 76/2003](#) á barn rétt á að lifa, þroskast og njóta verndar, umönnunar og annarra réttinda í samræmi við aldur sinn og þroska og án mismununar af nokkru tagi.

Óheimilt er að beita barn hvers kyns ofbeldi eða annarri vanvirðandi háttsemi. Það sem barni er fyrir bestu skal ávallt hafa forgang þegar teknar eru ákvarðanir um málefni þess. Barn á rétt á að láta skoðanir sínar í ljós í öllum málum sem það varða og skal tekið réttmætt tillit til skoðana þess í samræmi við aldur og þroska.

Í [barnaverndarlögum, nr. 80/2002](#) stendur að hverjum þeim sem stöðu sinnar og starfa vegna hefur afskipti af málefnum barna og verður í starfi sínu var við að barn búi við óviðunandi uppeldisskilyrði, verði fyrir áreitni eða ofbeldi, eða að barn stofni heilsu sinni og þroska í alvarlega hættu sé skylt að gera barnaverndarþjónustu viðvart samkvæmt 17. gr. [Barnaverndarlaga, nr. 80/2002](#). Sérstaklega er leikskólastjórum, leikskólakennurum, þroskaþjálfum og öllum öðrum sem koma að málefnum barna í skólasamfélaginu skylt að fylgjast með hegðun, uppeldi og aðbúnaði barna og gera barnaverndarþjónustu viðvart ef ætla má að aðstæður barns séu óviðunandi.

Tilkynningarskylda samkvæmt barnaverndarlögum gengur framur ákvæðum laga eða siðareglna um þagnarskyldu viðkomandi starfstétta.

Á vef Barna- og fjölskyldustofu má finna [verklagsreglur og vinnulag](#), þar með taldar verklagsreglur skóla- og heilbrigðisstarfsfólks.

Heilsuefling og forvarnir í leikskólum

Í stuttu máli má segja að með forvörnum séum við að vinna að því að koma í veg fyrir að eitthvað gerist, til dæmis að barn verði fyrir slysi eða ofbeldi. Með heilsueflingu erum við að vinna að ákveðnu markmiði, það getur til dæmis verið að borða hollan mat til þess að líða vel og braggast. Hins vegar er þetta ekki klippt og skorið, og þannig er til dæmis heilsueflingarvinna sem felst í að kenna félags- og tilfinningafærni sem forvörn gegn ofbeldi. Þá er hreyfing í sjálfu sér heilsueflandi en getur líka verið forvörn gegn ýmsum líkamlegum og andlegum einkennum. Þess vegna er mikilvægt að vinna með markvissum hætti að heilsueflingu og forvörnum á heildrænan hátt.

Íslenskir leikskólar eru í eðli sínu heilsueflandi, í starfi þeirra er lögð áhersla á nám í gegnum leik, samveru og samskipti, útveru, hollt mataræði og hreyfingu svo að nokkur atriði séu nefnd.

Embætti landlæknis býður leikskólum að skrá sig í Heilsueflandi leikskóla, þar sem þeir fá aðgang að eigin heimasvæði á heilsueflandi. Ís þar sem þeir geta haldið markvisst utan um heilsueflingarstarf sitt með útfyllingu sérstakra gátlista. Þátttaka er leikskólum að kostnaðarlausu og geta þeir sótt um á vef embættisins: <https://island.is/heilsueflandi-leikskoli>

Ofbeldisforvarnir í leikskólum

Þegar unnið er að ofbeldisforvörnum í leikskólum er mikilvægt að það sé gert á heildrænan máta. Stundum hefur áherslan verið of mikil á kennslu og fræðslu um ofbeldi. Slík kennsla getur verið gagnleg en mikilvægt er að horfa einnig til þess að skapa aðstæður þar sem börn verða ekki fyrir ofbeldi. Þá er átt við að starfsfólk bregðist við á samræmdan hátt þegar mál koma upp í leikskólanum, að félags- og tilfinningafærni sé kennd markvisst, að eftirlit með börnum sé nógu þétt til að hægt sé að bregðast hratt við ef eitthvað fer úrskeiðis í samskiptum milli barna, að skýrir ferlar séu um tilkynningar til barnaverndarþjónustu og að starfsfólk fái kennslu um fjölbreytileika og geti því gengið á undan með góðu fordæmi í samskiptum.

Í 28. grein Barnasáttmálans, sem fjallar um aðgang að menntun, er sérstaklega nefnt að aldrei má beita barn ofbeldi eða niðurlægja það, svo sem vegna brota á skólareglum. Með þetta í huga verður að vera þekking meðal starfsfólks um hvernig er hægt að taka á ofbeldi gegn ungum börnum án þess að beita refsandi aðferðum sem skila ekki árangri.

Í þingsályktun frá 2020 um forvarnir meðal barna og ungmenna gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og áreitni kemur meðal annars fram að allt starfsfólk leikskóla skuli taka [netnámskeið sem Barnahús hefur gefið út](#). Eins er fjallað um að skólaskrifstofur miðli þekkingu og

veiti leikskólum, grunnskólum, frístundaheimilum og félagsmiðstöðvum stuðning til að tryggja að forvarnir gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og áreitni verði samþættar skólastarfi, einkum í kennslu, og að starfsfólk hljóti fræðslu.

Skólaskrifstofur eiga að tryggja að forvarnir gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og áreitni verði markviss þáttur í skólastefnu sveitarfélaga og í forvarnastefnu hvers skóla um sig. Til að mæta þessum kröfum hefur verið opnuð vefgátt með náms- og fræðsluefni fyrir starfsfólk og nemendur á stoppofbeldi.namsefni.is en að auki hefur einnig verið þróað og þýtt náms- og fræðsluefni sem ætlað er að fræða leikskólabörn um kynferðislegt ofbeldi, að slíkt sé aldrei þeim sjálfum að kenna og að það sé gagnlegt að segja einhverjum fullorðnum frá sem þau treysta.

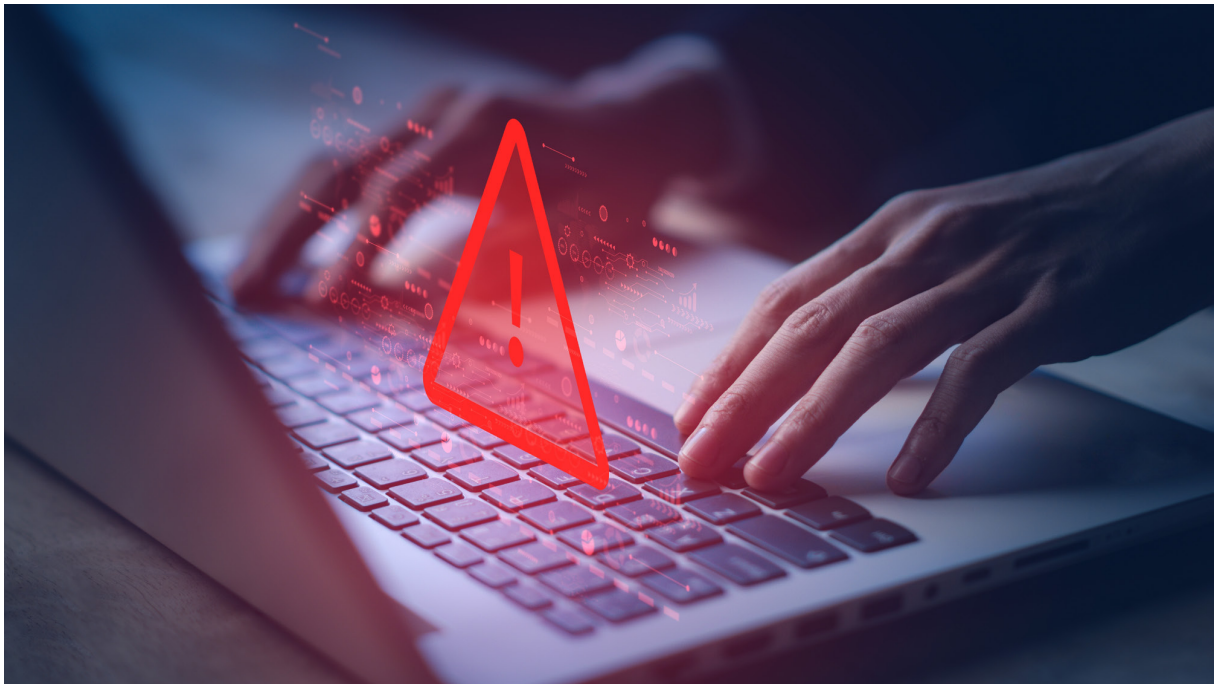
Þá er mikilvægt að starfsfólk þekki einkenni ofbeldis hjá börnum og inn á vefgáttinni [StoppOfbeldi](#) er einnig að finna örnámskeið um einkenni ofbeldis hjá börnum á leikskólaaldri, tilkynningarskyldu starfsfólks og ferli mála. Þá er gott að hafa í huga að einkenni ofbeldis birtast ekki eins hjá öllum börnum og geta aðrir þættir haft áhrif.

Óheimilt er að ráða til starfa við leikskóla einstakling sem hlotið hefur refsisdóm fyrir brot á ákvæðum XXII. kafla almennra hegningarlaga. Við ráðningu skal liggja fyrir sakavottorð eða heimild leikskólastjóra til að afla upplýsinga úr sakaskrá.

3. Rafrænt öryggi leikskólabarna

SAFT (Samfélag, fjölskylda og tækni) og samtökin Heimili og skóli hafa í samvinnu við mennta- og menntamálaráðuneytið tekið saman [almenn viðmið um birtingu myndefnis, meðferð upplýsinga um börn á netinu og notkun samfélagsmiðla](#). Viðmiðin gilda einkum um heimasíður skóla, íþróttafélaga og annarra sem koma að æskulýðs- og tómstundastarfi.

Hægt er að tilkynna um ólöglegt og óviðeigandi efni á neti í gegnum [ábendingahnapp Barnaheilla](#). Á heilsuveru.is er að finna leiðbeiningar [varðandi skjáviðmið fyrir börn](#). Vefur um miðlalaesi: <https://midlalaesi.is/>

4. Slysavarnir og líkamlegt öryggi

Þessi hluti handbókarinnar á við um leikskóla og er stuðst við lög, reglugerðir og aðalnámskrá. Handbókinni er meðal annars ætlað að vera leiðarvísir fyrir leikskóla við gerð neyðaráætlana.

Í lögum um landlækni nr. 41/2007 segir að hann skuli, í samræmi við reglugerð sem ráðherra setur, skipuleggja og halda skrár á landsvísu um heilsufar, sjúkdóma, slys, lyfjaávisanir, fæðingar og starfsemi og árangur heilbrigðisþjónustunnar.

Formleg skráning í Slysaskrá Íslands hófst 1. október 2001. Í hana hafa verið skráðar staðlaðar lágmarksupplýsingar um slys, slasaða einstaklinga og eignatjón.

Finna má tölur um fjölda slasaðra eftir aldri og kyni á vefsíðu Embættis landlæknis.

Þar sem slysaskráin reyndist ekki nógu vel hefur verið ráðist í endursmíði hennar og endurskoðun á slysaskráningu. Á meðan sú vinna stendur yfir er gert hlé á skráningu slysa í miðlægan gagnagrunn. Vonir standa til að vinnunni ljúki á næstu misserum.

Eldri tölur benda til þess að alvarlegustu slysin hér á landi verði á eða við heimili barna. Má þar nefna að alvarlegustu brunaslysin verða á eða við heimili barna á leikskólaaldri.

Forvarnir og fræðsla

Allt starfsfólk leikskóla (bæði fastráðnir og lausráðnir) þarf að kunna skyndihjálp leikskólabarna og viðhalda þeirri þekkingu með því að fara yfir og æfa reglulega viðbrögð við slysum og vá. Mikilvægt er að allir starfsmenn leikskólans kunni að bregðast við slysi á fumlusan hátt og er það á ábyrgð leikskólastjóra að svo sé. Hann ætti einnig að sjá til þess að haldið sé námskeið í slysavörnum og skyndihjálp leikskólabarna annað hvert ár þar sem starfsmenn endurnýja skyndihjálparréttindi sín. Þeir sem halda slysavarnanámskeið fyrir starfsmenn leikskóla skulu hafa til þess bæra þekkingu og reynslu. Einnig er mikilvægt að starfsmenn leikskóla æfi reglulega viðbrögð við mismunandi slysum.

- Þegar nýir starfsmenn hefja störf í leikskólanum er mikilvægt að þeim sé gefið tækifæri til að sækja námskeið í slysavörnum og skyndihjálp leikskólabarna eins fljótt og auðið er.
- Leikskólastjóri á að hafa yfirlit yfir alla starfsmenn sem hafa lokið skyndihjálparnámskeiði. Bent er á að gott er að halda yfirlit yfir þá starfsmenn sem hafa farið á slysavarnanámskeið í öryggishandbók leikskólans.

Allt starfsfólk leikskóla ber ábyrgð á börnum meðan þau eru í leikskólanum og verður að grípa inn í ef barn sýnir af sér hegðun sem getur leitt til slysa. Starfsfólk þarf að vera meðvitað um hvaða hættur geta leynst í leikskólum og umhverfi þeirra. Einnig á starfsfólk að sýna þá ábyrgð að taka strax úr umferð ónýtt leikföng og bilaða hluti sem leitt geta til slysa við notkun.

Nauðsynlegt er að skrá börn þegar þau koma í leikskólann og þegar þau fara heim til að tryggja að starfsmenn hafi ávallt yfirlit yfir réttan fjölda barna í leikskólanum. Eðlilegt er að leikskólinn setji sér verklag varðandi það ef annar aðili en forsjáraðili sækir barnið.

Fræðsla starfsfólks um öryggismál

Öryggi barna í leikskólum á að vera forgangsmál. Það er því mikilvægt að allir starfsmenn fái þjálfun í öryggismálum. Mikilvægt er að þjálfun í öryggismálum byrji um leið og starfsmenn taka til starfa og að því sé fylgt eftir að þeir öðlist færni í öryggismálum.

Meðal þess sem þarf að hafa í huga fyrir alla starfsmenn:

[Námskeið um slysavarnir og skyndihjálp](#) annað hvert ár til að starfsmenn geti endurnýjað skyndihjálparréttindi sín

- Árleg könnun á kunnáttu og þekkingu starfsmanna í öryggismálum og viðbrögðum skólans við slysum, bruna og annarri vá.
- Regluleg þjálfun starfsmanna í viðbragðsáætlunum og öryggisferlum skólans

Fyrir nýja starfsmenn þarf sérstaklega að huga að:

- Kynningu á viðbragðsáætlunum og öryggisferlum skólans
- Kynningu á staðsetningu sjúkrakassa og öryggisblaða
- Slysavarnanámskeiði eins fljótt og auðið er

Öryggisferlar og viðbragðsáætlanir

Skriflegir og virkir öryggisferlar eiga að vera í öllum leikskólum og hanga uppi á áberandi stað/stöðum. Mikilvægt er að slíkt svæði sé tilgreint sem neyðarstöð. Allt starfsfólk á að kunna öryggisferla leikskólans og hafa auðveldan aðgang að skriflegum upplýsingum um þá. Kynna þarf verkferla viðbragðsáætlana fyrir nýju starfsfólki og afleysingastarfsfólki á fyrstu starfsdögum þess í leikskólanum.

Hlutverk og ábyrgð

Skilgreina þarf ábyrgð starfsfólks í starfslýsingu og hlutverk þess í viðbragðsáætlun. Allt starfsfólk á að vita hvert hlutverk þess er ef upp kemur neyðarástand. Stjórnendur öryggismála (öryggisvörður og öryggistrúnaðarmaður) á vinnustað eiga að tryggja öryggi barna, eigið öryggi, öryggi starfsfólks, að unnið sé eftir viðbragðsáætlunum og gerð áhættumats. Áhættumat er áhrifarík aðferð við að tryggja hámarksöryggi barna í leikskólum og ætti að byggja á skráningu leikskóla á slysum þar sem áverkar eru flokkaðir á grundvelli alvarleika. Með því móti verður matið faglegt og hægt að fyrirbyggja að alvarlegir atburðir endurtaki sig.

Reglubundnar æfingar á viðbragðsáætlunum

Mikilvægt er að viðbrögð við ólíkum aðstæðum, s.s. alvarlegum slysum, eldi eða náttúruvá, séu æfð reglulega.

Með því að æfa mismunandi viðbragðsáætlanir reglulega verður þekking og færni starfsfólks meiri og betri. Það eykur líkur á að unnt sé að bregðast fuðlaust við mismunandi aðstæðum.

Mikilvægt er að leikskólastjóri feli einum starfsmanni að fylgjast með æfingunni og skrá niður hvernig gengur, þannig að ef upp koma vandamál sé skráning að æfingu lokinni sem farið er yfir, það sem miður fór er rætt og fundnar leiðir til úrbóta. Slíkt ferli er mjög lærdómsríkt og eykur öryggi starfsfólks.

- Viðbragðsáætlanir vegna slyss og eldsvoða er mikilvægt að æfa tvisvar sinnum á ári.
- Viðbragðsáætlun við vá er mikilvægt að æfa einu sinni á ári.

Tegundir viðbrögðsáætlana

Gera þarf hið minnsta þrjár tegundir neyðaráætlana sem taka mið af hættunni.

Viðbrögð við slysi	Viðbrögð við eldsvoða	Viðbrögð við náttúruvá
Meta þarf ástand hins slasaða út frá skyndihjálparþekkingu.	Koma öllum út og safna saman á fyrir fram ákveðnum stað.	Koma öllum í öruggt skjól og safna saman á fyrir fram ákveðnum stað.
Hringja í 112	Hringja í 112	Hringja í 112
Tryggja öryggi á slysstað	Nafnakall	Nafnakall
Veita slösuðum aðhlyningu	Veita slösuðum aðhlyningu	Veita slösuðum aðhlyningu

Grunnupplýsingar um barn vegna slysa og bráðaveikinda

Mikilvægt er að leikskólinn hafi nauðsynlegar grunnupplýsingar um þau börn sem eru í skólanum. Upplýsingarnar þurfa að vera skriflegar og geymdar á aðgengilegan hátt þar sem allt starfsfólk leikskólans veit um þær og getur nálgast þær þegar þörf krefur, t.d. þar sem sjúkrakassinn er geymdur, ásamt öðrum upplýsingum um viðbrögð við eldsvoða, slysum eða náttúruvá.

Forráðamenn/forsjáraðilar bera ábyrgð á að grunnupplýsingar séu réttar. Í byrjun hvers skólaárs er mikilvægt að leikskólinn hafi frumkvæði að því að yfirfara upplýsingarnar í samráði við forráðamenn/forsjáraðila og fái ávallt upplýsingar um breytingar.

Grunnupplýsingar um barnið (bráðablaðið) eru ætlaðar til að láta fylgja barni ef hringja þarf á sjúkrabíl og starfsmaður þarf að fara með barninu í tilfelli bráðaveikinda eða alvarlegra slysa.

Nauðsynlegar grunnupplýsingar um barn vegna slysa og bráðaveikinda

- Nafn barns
- Kennitala barns
- Ofnæmi,/ óþol nauðsynlegt að skrá öll þekkt ofnæmi og óþol
- Greindir sjúkdómar, mikilvægt að skrá heiti sjúkdóms og læknis sem annast barnið
- Tekur barnið lyf að staðaldri, mikilvægt að skrá heiti lyfs, magn og tímasetningu inntöku
- Nöfn forráðamanna/forsjáraðila, heimilisfang, heimasími, farsími, vinnusími og vinnustaður (nauðsynlegt að skrá heiti hans, deild ef um stóran vinnustað er að ræða og heimilisfang)
- Nafn á þeim sem hægt er að hafa samband við ef ekki næst í forráðamenn/forsjáraðila, heimilisfang, heimanúmer, farsími, vinnusími og vinnustaður
- Taka þarf fram ef forráðamenn/forsjáraðilar eiga erfitt með að skilja eða tala íslensku og tilgreina þá móðurmál þeirra

Sjúkrakassi

Í sjúkrakassa á aðeins að vera sá búnaður sem talinn er upp í lista yfir innihald sjúkrakassa hér að neðan. Annað getur tafið starfsfólk við að finna það sem leitað er að. Allir starfsmenn leikskólans verða að kunna að nota fumlaust þann búnað sem er í sjúkrakassanum.

Notkunarreglur sjúkrakassa

Mikilvægt er að leikskólastjóri feli einum starfsmanni ábyrgð á sjúkrakassa. Ábyrgðarmaður sjúkrakassa sér um að í honum sé ávallt sá búnaður sem þar á að vera. Eftir notkun á sjúkrakassa þarf ábyrgðarmaður að fara yfir innihald hans. Ef einhvern búnað vantar í kassann á að gera tafarlaugar úrbætur á því.

Fjöldi sjúkrakassa í hverjum leikskóla fer eftir stærð og gerð húsnæðis. Mikilvægt er að sjúkrakassinn sé ávallt aðgengilegur og að allir starfsmenn viti um staðsetningu hans.

- Í sjúkrakassanum á að vera listi yfir innihald.
- Sjúkrakassi þarf að vera aðgengilegur og auðveldur í flutningum.
- Mikilvægt er að notandi kynni sér innihald kassans og viti hvernig á að nota innihald hans.
- Æskilegt er að í leikskólanum sé til fyrstu hjálpar bakpoki til að taka með í lengri vettvangsferðir.
- Handþvottur er mikilvægur áður en átt er við sár.
- Nota skal einnota hanska þegar blóð er meðhöndlað.
- Dauðhreinsað innihald kassans hefur takmarkaðan endingartíma. Útrunnum búnaði þarf að skipta út fyrir nýjan.
- Ekki geyma lyf í sjúkrakassanum. Samkvæmt [byggingarreglugerð nr. 112/2012](#) skulu lyf geymd í læstum hirslum.
- Mikilvægt er að fara yfir kassann reglulega.

Listi yfir innihald sjúkrakassa

- 1 rúlla plástur (bréfplástur, heftiplástur)
- 1 lítil skæri (stálskæri)
- 1 góð flísatöng (rifflluð)
- 1 stk. 10 cm krepbindi (teygjubindi) eða næsta stærð við
- 1 stk. 7,5 cm krepbindi (teygjubindi) eða næsta stærð við
- 1 stk. 5 cm krepbindi (teygjubindi) eða næsta stærð við
- 1 pk. skyndiplástur 4 cm (tauplástur)
- 1 pk. skyndiplástur 6 cm (tauplástur)
- 1 fetill (þríhyrningur)
- 5 stk. 10-30 ml saltvatn 0,9%
- 5 bómullarpinnar í lokuðu plasti (plastfilmu)
- 1 pk. 10x10 cm vaselíngrisja
- 1 pk. 5x5 cm vaselíngrisja
- 1 stk. sprauta 15 ml
- 1 pk. 10x10 cm grisjur (5 stk.)
- 2 pk. 10x10 cm grisjur (1 stk.)
- 1 pk. 5x5 cm grisjur (5 stk.)
- 2 pk. 5x5 cm grisjur (1 stk.)
- 1 par af einnota latexfríum hönskum
- 1 stk. einnota blástursgríma (vörn gegn smiti)

5. Öryggi í námsumhverfi

Mikilvægt er að starfsfólk leikskóla sé meðvitað um þá hættu sem getur steðjað að börnum í nánasta umhverfi, s.s. af tækjum og tólum, og sjái fyrir þær hættur sem hugsanlega geta komið upp.

Fyrirbyggjandi aðgerðir

Ganga þarf úr skugga um að ekki leynist hættur í umhverfi barna sem geta valdið þeim alvarlegum slysum og því er mikilvægt að allt umhverfið sé eins öruggt og hægt er. Æskilegt er að búið sé að fyrirbyggja eins mikið af hættum og hægt er og gera áhættumat.

Starfsfólk

Meta þarf hverju sinni hversu margir starfsmenn þurfa að vera til staðar í leikrými innan dyra. Ef starfsfólk þarf að bregða sér frá er mikilvægt að annað starfsfólk sé látið vita. Það hefur komið fyrir að slys hafi orðið í leikskóla og enginn starfsmaður verið á svæðinu. Þessum slysum hefði mögulega verið hægt að afstýra hefði starfsmaður verið til staðar.

Hljóðvist

Hávaði hefur ekki einungis áhrif á heyrn og nám. Þekkt er að hávaði veldur streitu og getur haft aðrar neikvæðar afleiðingar á andlega og líkamlega líðan barna. Til að meta áhrif hávaða á nám og líðan nemenda í skólum er mikilvægt að við reglulegar kannanir sé spurt sérstaklega út í hljóðvist og vinnuaðstæður barna. Mikilvægt er að mælingar séu miðaðar við börn og unglinga og taki sérstakt tillit til heyrnar- og hljóðnæmni þeirra, sem og þeirrar starfsemi sem fram fer í skólanum. Mikilvægt er að miðað sé við þau skilyrði sem þarf til þess að börn geti tileinkað sér nám. Ekki er nóg að miða við þau mörk hávaða sem beinlínis skemma heyrn. Mikilvægt er að allur búnaður sé keyptur með góða hljóðvist í huga. Á vef Umhverfisstofnunar eru [leiðbeiningar um hljóðvistarkröfur í umhverfi barna](#) þar sem meðal annars má finna góð ráð gegn

hávaða í umhverfi barna. Taka skal mið af viðmiðum í [Vinnuumhverfisvísi](#) Vinnueftirlits ríkisins varðandi hávaða. Samband íslenskra sveitarfélaga og Kennarasamband Íslands hafa gefið út handbókina [Kennsluumhverfið – hlúum að rödd og hlustun](#) sem nýta má við skipulagningu skólustarfs og umhverfis. Einnig er þar að finna lista yfir [hagnýt ráð sem eru til þess fallin að draga úr hávaða](#), en ýmislegt er hægt að gera til að draga úr hávaða með litlum tilkostnaði.

Rödd og raddvernd

Kennarar þurfa að kunna á atvinnutæki sitt, röddina, og vita hvað getur skaðað það. Rödd kennarans þarf að vera áheyrileg og geta gegnt ætlunarverki sínu, nemandinn þarf að hafa gagn af hlustun og umhverfið má ekki spilla þar fyrir. Reyndin er hins vegar sú að allt of oft vinna þessir þrír þættir – rödd, hlustun og umhverfi – illa saman. Það er mikilvægt að starfsmenn fái fræðslu um raddbeitingu, hvað geti skaðað röddina og leiðir til að koma í veg fyrir raddvandamál. Ættu skólar að huga að þeim þætti reglulega í starfsþróun sinni. Til þess mætti t.d. nota [fræðslumyndband um raddvernd og ráð til að draga úr raddþreytu](#) og bækling um [raddheilsu kennara](#).

Matmálstímar

Á matmálstíma, þegar heitur matur er á borðum, er mikilvægt að hugað sé að því að nægilega margt starfsfólk sé til staðar til að tryggja megi öryggi barna. Matarvagn skal vera staðsettur það langt frá matarborðum að börn geti ekki togað matarílát yfir sig. Mikilvægt er að setja reglur um öryggi í matmálstímum til að koma í veg fyrir brunaslys. Nota skal kalt vatn í fötu/íláti fyrir hnífapör.

Ef boðið er upp á heitar súpur eða annan heitan vökva fyrir börn skal þess gætt að matur sé ekki heitari en 39° til 40°, þar sem börn undir 9 ára þola ekki hærra hitastig og geta brennt sig í munn eða á húð ef heitar súpur eða önnur matvæli hellast yfir húð þeirra. Passa þarf að matvæli hellist ekki yfir þau eða geti brennt þau á annan hátt.

Heitir drykkir

Heitir drykkir geta valdið alvarlegum bruna á börnum. Því ætti starfsfólk aldrei að fara með heita drykki inn í leikrými barna. Mikilvægt er að leikskólastjórar setji um þetta reglur, þar sem lífshættuleg slys hafa orðið á litlum börnum þegar heitir drykkir starfsmanna hafa hellst yfir þau. Með leikrými barna er átt við öll svæði leikskólans úti og inni sem börn hafa aðgang að.

Húsgögn

Alla bókaskápa, hillur og kommóður, óháð hæð, á að festa tryggilega við vegg með vinkiljárn-um. Aldrei má nota húsgögn til að mynda skilrúm í rýmum. Ef mynda á skilrúm þarf að nota viðurkennd veltiprófuð skilrúm til að koma í veg fyrir alvarleg slys á börnum.

Öll húsgögn á hjólum geta verið varasöm, en þau eru valtari en hefðbundin húsgögn þrátt fyrir þyngd þeirra. Húsgögn á hjólum eiga einnig að vera föst við vegg með festingum sem auðvelt er að losa og festa aftur. Ef notuð eru hljómtæki eða sjónvarpstæki á slíkum vagni á að festa tækin niður á vagninn.

Stólar og borð eiga að vera stöðug. Ef þau eru völt eða hlutar þeirra farnir að losna er mikilvægt að strax sé gert við þau til að koma í veg fyrir slys.

Koma á í veg fyrir að hvöss horn á borðum og hillum geti skaðað börn.

Mikilvægt er að beisli séu í öllum háum stólum við matarborð og að börn noti beisli í samræmi við þroska og aldur.

Til að koma í veg fyrir köfnunarslys er mikilvægt að strax sé gert við eða skipt um áklæði á svampdýnum og sessum þegar þau slitna, en börn plokka gjarnan svampinn og setja í munninn.

Hurðir, hurðapumpur og klemmuvarnir

Mikil klemmuhætta fylgir útidyrhurðum í leikskólum. Ganga þarf úr skugga um að hurðapumpa sé á útidyrhurð. Hurðapumpur eru gerðar fyrir mismunandi þyngd hurða og því er mikilvægt að val á hurðapumpu sé í samræmi við þyngd og gerð hurðar. Í ákveðnum vindáttum getur vindstyrkur orðið mikill; kanna þarf hver eiginlegur vindstyrkur getur orðið og taka ákvörðun með tilliti til þess um það hversu sterk hurðapumpan þarf að vera. Vindstyrkur getur verið það mikill hér á landi í vissum áttum að sterkasta hurðapumpa ræður ekki við vindfangið. Í þeim tilfellum þarf að smíða skýli eða vindfang fyrir hurðina til að hún valdi ekki slysi á börnum. Hurðapumpur hafa mismunandi hreyfigetu. Gott eftirlit og viðhald þarf að vera með hurðapumpum, þar sem þær afstillast með tímanum við mikla notkun. Rétt stillt hurðapumpa á að virka þannig að þegar hurð lokast hreyfist hún tiltölulega hratt fyrst en síðan lokist hún hægt síðustu 20-30 cm. Það er mikilvægt öryggisatriði ef hurðapumpa afstillist að hún sé lagfærð eins fljótt og hægt er. Ef nýstillt hurðapumpa afstillist fljótt þarf að kanna hvort hún henti fyrir hurðina.

Klemmuvarnir eiga að vera á öllum hurðum þannig að börn geti ekki óvart stungið fingri í fals á hurð og lokað henni þannig að slys hljótist af. Til er mikið úrval af klemmuvörnum. Klemmuvarnir endast ekki endalaust; það er því mikilvægt að gert sé við þær reglulega. Endingartími klemmuvarna er oft skemmri á útidyrhurðum vegna veðurfarsáhrifa á efnið í þeim.

Mikilvægt er að hurðastopparar séu settir upp fyrir ofan hurðina. Varast ber að hafa hurðastoppara við gólf.

Fataherbergi

Í fataherbergjum getur plássleysi skapað fallhættu ef fatnaður og ýmis búnaður sem tilheyrir börnum er hafður á gólfinu. Ef háar hillur eru fyrir ofan fatahólf barna myndast hætta á að hlutir falli á börnin þegar verið er að toga hluti niður. Hættan er sérstaklega mikil þegar um mjög þunga hluti er að ræða eins og barnabílstóla eða þungar töskur. Ef hillur eru til staðar fyrir aukabúnað barna þarf að ganga þannig frá að ekki skapist hætta á að hlutir geti fallið yfir börn.

Snagar fyrir fatnað og annað verða að vera öruggir þannig að þeir geti ekki skaðað börn. Dæmi um örugga snaga eru snagar sem eru varðir og skaga ekki fram fyrir hillu. Einnig eru til plastsnagar sem eru hengdir neðan í hillur í fataherbergjum; þeir snúast þannig að ef barn dettur á þá meiðist barnið síður. Fjarlægja þarf snaga sem skapa hættu á slysi eða eignatjóni.

Upplýsingatöflur

Staðsetning á upplýsingatöflum í fataherbergjum eða á göngum skiptir máli þegar kemur að öryggi yngri barna. Gæta þarf þess að teiknibólur séu ekki notaðar eða litlir segulkubbar sem passa í [kokhólk](#).

Þurrskápar

Ef þurrskápar eru staðsettir í fataherbergjum eða í herbergjum sem börn hafa auðvelt aðgengi að skal gæta þess að þeir hitni ekki mikið að utan svo að börn brenni sig ekki á þeim við snertingu. Ef skápur hitnar mikið að utan þarf að koma honum fyrir í rými sem börn hafa ekki aðgang að.

Þurrskápar eiga að vera festir við vegg, sérstaklega á jarðskjálftasvæðum, þar sem skáparnir eru þungir og geta veitt börnum og starfsfólki alvarlega áverka.

Gæta þarf að því að rafmagnssnúður þurrskápa liggi ekki niðri við gólf á gönguleiðum. Ef rafmagnssnúra úr þurrskáp er á gönguleið þarf að koma henni þannig fyrir að hún valdi ekki falli.

Bekkir

Öruggast er að bekkir séu festir við gólf til að koma í veg fyrir að þeir falli yfir fætur barna. Mikilvægt er að gæta þess að ekki myndist hættulegt bil á milli veggjar og bekkjar. Mesti þunginn í bekkjum er að ofan en það gerir þá oft og tíðum valta.

Opnanleg fög á gluggum

Mikilvægt er að opnanleg fög sem eru í hæð barna séu með öryggislæsing. Öryggislæsingin verður að vera stillt með þeim hætti að gluggaopið sé ekki meira en 9 cm. Mikilvægt er að öryggislæsingin standist staðalinn EN12209. Velja þarf stormjárn sem ekki eru hættuleg börnum. Varast ber stormjárn með skörpum brúnum. Í sumum byggingum eru gluggar notaðir sem neyðarútgangar. Opnanlegu fögin á þeim eru stór og verða að hafa læsingu sem auðvelt er að opna ef koma þarf fólki út úr brennandi húsi. Vandamálið við þessa neyðarútganga/glugga er að börn eiga oft auðvelt með að opna læsingarnar og því er ákveðin hættu á að þau fari eða detti út. Gæta þarf þess að bæði öryggissjónarmiðin séu gildandi í slíkum gluggum, þ.e. að notuð sé læsing sem auðvelt er að opna en að hún sé þannig úr garði gerð að yngri börn geti ekki opnað hana.

Í byggingum með gluggum sem ná niður á gólf og þar sem aðgengi barna að þeim er auðvelt skal setja öryggisgler.

Gluggakistur

Ganga þarf frá gluggakistum þannig að börn geti ekki fest fætur í þeim. Í mörgum eldri húsum eru gluggakistur mjög djúpar og oft er haft bil frá vegg að gluggakistu til að hiti komist upp. Bilið má ekki vera meira en sem nemur 25 mm.

Gardínubönd

Gardínubönd geta vafist um háls barna. Ganga skal frá gardínuböndum og snúrum þannig að ekki skapist hættu fyrir börn, til dæmis með því að ganga frá snúrum upp á snúrustytti sem festa þarf ofarlega í gluggakarminn. Perlukeðjur er einnig hægt að setja upp á öryggishjól sem fest er á gluggakarminn að innanverðu.

Miðstöðvarofnar, rafmagnsofnar, blöndunartæki og heitt vatn

Heitir miðstöðvarofnar og heitt vatn geta valdið alvarlegum brunaslysum hjá börnum. Mikilvægt er að byggja utan um ofna eða hafa frágang á þann hátt að ekki hljótist slys af. Lagnir sem eru utanáliggjandi og flytja heitt vatn þarf að hylja þannig að börn geti ekki brennt sig á þeim. Rafmagnsofnar eru hættumeiri en hefðbundnir miðstöðvarofnar, af þeim getur stafað eldhætta og því skal styðjast við leiðbeiningar framleiðenda þeirra ef það þarf að hylja þá. Einnig þarf að gæta þess að staðsetja ekki húsgögn eða annan búnað of nálægt þeim.

Hitastýrð blöndunartæki, með hámark 38°C heitu vatni, eiga að vera á öllum handlaugum í leikskólum og í sturtum/handsturtum til að koma í veg fyrir að börn brenni sig á heitu vatni.

Stigar og tröppur

Mikilvægt er að setja barnheld öryggishlið efst og neðst þar sem stigar eru í rými sem börn hafa aðgang að. Bil á milli rimla má ekki vera meira en 89 mm. Það sama gildir um bil á milli gólfa og handriða. Opið í opnum þrepum má ekki vera meira en 89 mm. Ef nota á hefðbundið öryggishlið í leikskólabyggingum skal það standast staðalinn EN 1930. Mikilvægt er að kaupa rétt hlið, þar sem sum hlið má einungis nota í hurðaropum eða neðst niðri í stigaopum. Ef öryggishlið sem framleitt er fyrir þessa notkun er notað efst í stigaopum getur það valdið mikilli fallhættu þegar gengið er í gegnum það niður tröppurnar. Því er mikilvægt að nota ávallt hlið fyrir efra stigaopið sem framleitt er fyrir á notkun.

Gæta þarf að því að þrep séu ekki hál. Gæta þarf vel að því að ekki sé notað bón sem skapar hálku eða sápur og rykmoppur sem innihalda mikla olíu.

Handrið eiga að vera fyrir börn jafnt sem fullorðna. Lágmarkshæð handriða er 120 cm. Handrið eiga að vera með lóðréttum pílum til að hindra klifur. Hringlaga stigar eru óhentugir í byggingum þar sem börn dvelja.

Salerni, handlaugar og skiptiborðsaðstaða

Samkvæmt [reglugerð um hollustuhætti nr. 941/2002](#) eiga salerni og handlaugar að vera við hæfi barna.

Setur á salernum í leikskólum eiga að vera léttar, sem og lok.

Á salernum barna eru oft lág skilrúm með hurðum. Ganga þarf frá hurðum á þann hátt að börn geti ekki klemmt sig. Til að koma í veg fyrir klemmuslys er hægt að hafa bil, sem má ekki vera minna en 8 mm og ekki meira en 25 mm.

Þar sem handlaugar barna eru háar er nauðsynlegt að börn hafi stöðugan pall til að standa á þegar þau þvo sér.

Skiptiborð eiga að vera staðsett þannig að börn geti ekki náð til hættulegra hluta. Gæta þarf að því að skiptiborð séu traust og stöðug. Öruggt skiptiborð hefur að lágmarki 10 cm kant til að koma í veg fyrir að barn detti fram af því. Ef notuð er plastdýna (skiptiborðsdýna) ber að skipta henni út ef hún er farin að rifna, þar sem hætta er á að barn komist í svampinn innan í henni og kafni. Þar sem tröppur eru upp á skiptiborð þarf að tryggja að börn komist ekki í þær án eftirlits.

Speglar og myndir

Allir speglar í leikskólum skulu vera festir á ramma en ekki klemmur. Speglar eiga að vera úr óbrjótanlegu gleri eða límdir á spjald þannig að ef þeir brotni komi í þá sprunga en glerbrotin frá þeim detti ekki yfir börnin. Einnig er til öryggisplast sem hægt er að líma á spegla þannig að ef þeir brotni haldist glerbrotin föst við plastið og falli ekki yfir börnin.

Þegar myndarammar eru hafðir í leikskólum skulu þeir ekki vera með gleri. Einungis skal nota myndaramma með plasti í stað glers. Gæta þarf þess að myndarammar séu festir við vegg til að koma í veg fyrir að þeir geti fallið á börnin í leik.

Eldhús

Í eldhúsum er mikið af hættulegum hlutum, s.s. ýmis tæki til matreiðslu, beittir hnífar, skæri, plastfilmur og pokar, og því þarf að vera hægt að loka eldhúsinu. Í leikskólum þar sem opið er inn í eldhús eða börn eiga þangað erindi vegna náms síns á að ganga þannig frá tækjum og

tólum að börn geti ekki skaðast af þeim. Tæki á borð við eldavélar geta hitnað mikið að utan þannig að börn geta brennt sig alvarlega.

Eiturefni og eitraðar plöntur

Öll eiturefni og önnur hættuleg efni eiga að vera í læstri geymslu og ganga þarf þannig frá að börn hafi ekki aðgang að þeim. Tryggja þarf að börn komist ekki í handspritt.

Mikilvægt er að starfsfólk þekki [varnaðarmerkingar á umbúðum](#).

Ef plöntur eru í leikskólanum ber að ganga úr skugga um að þær séu ekki eitraðar. [Hér má finna lista yfir eitraðar plöntur](#).

Rafmagnsöryggi

Samkvæmt [byggingarreglugerð nr. 112/2012](#) skulu vera lekastraumsrofar (lekaleiðar) í öllum byggingum. Lekastraumsrofi er öryggisbúnaður sem kemur í veg fyrir rafmagnsslys. Rík krafa er gerð til rafmagnstækja og öryggis þeirra. Ef tækin brotna eða rafmagnssnúður þeirra trosna er mikilvægt að slíkt sé lagað.

Flestar innstungur eru með öryggislæsingu sem kemur í veg fyrir að börn geti stungið hlutum inn í þær og komist þannig í snertingu við rafmagn. Slíkar innstungur þurfa ekki frekari öryggisbúnað. Öll fjöltengi þurfa að uppfylla nýjustu kröfur um öryggi og því skal skipta öllum fjöltengjum út sem ekki uppfylla þessar kröfur. Nýju kröfurnar innibera að öll fjöltengi skulu vera með innbyggða barnalæsingu til að koma í veg fyrir að börn skaði sig á þeim.

Fjöltengi geta verið varasöm. Ekki má nota brotin fjöltengi eða fjöltengi þar sem rafmagnsnúran eða klóin er farin að skemmast.

Kerti og eldfim efni

Fara skal þannig með eld, eldfim efni og önnur hættuleg efni að sem allra minnst hætta sé á því að eldsvoði eða tjón af völdum mengunar geti hlotist af þeim. Æskilegt er að banna alla notkun kerta í skólum. Öll umgengni við opinn eld skal vera varfærnisleg og ekki skal skilja logandi kerti eftir eftirlitslaust eða á meðan starfsmaður vikor frá. Kveikjara og eldspýtur skal geyma í læstum hirslum.

Ilmefni

Ilmefni, t.d. ilmstrá í vökvaflösku, eða annan búnað sem framleiðir ilm í rýmum skal ekki nota í leikskólum. Börn eru með mjög viðkvæm lungu og geta þessi efni ert lungu þeirra og valdið þeim skaða með tímanum. Börn með astma eru sérstaklega viðkvæm fyrir sterkum lyktum og því skal forðast að hafa þær í leikskólum.

Svefnaðstaða barna yngri en 18 mánaða

Öruggt rými skal vera innan dyra fyrir börnin að sofa í yfir daginn.

Barnavagnar og kerrur uppfylla ekki ströngustu kröfur um öryggi í svefnumhverfi þeirra. Börn yngri en 18 mánaða eiga að sofa á viðurkenndum dýnum til að tryggja öryggi þeirra. Það er í lagi að láta börnin sofa á gólfinu. Öruggst er að rýmið sé laust við húsgögn og aðra hluti sem barnið getur slasað sig á. Gæta þarf að þrifa gólfið daglega eftir notkun á þeim dögum sem starfsemi er í gangi. Börnin sofa á dýnum á gólfi. Dýnur verða að standast gildandi staðal EN 16890. Á dýnum skal vera lak sem passar og er framleitt fyrir þessa tilteknu dýnu.

Öruggast er að börnin noti teppi sem auðvelt er að þvo. Teppin verða að vera úr heilu efni, ekki heklud eða þrjú. Börn eldri en eins árs geta notað kotta en börn undir eins árs eiga ekki að sofa með kotta vegna köfnunarhættu. Hvert barn notar sinn kotta og utan um hann skal vera kottaver sem auðvelt er að þvo. Kottar, kottaver og teppi sem börnin nota í hvíld verða að vera merkt hverju barni fyrir sig til að gæta hreinlætis og minnka hættu á smitum. Best er að koma fyrir körum merktum börnunum þar sem hægt er að setja kotta og teppi í eftir notkun. Ekki má stafla dýnum upp án þess að taka utan af þeim fyrst. Best er að hvert barn hafi sína dýnu.

Svefnaðstaða barna eldri en 18 mánaða

Gæta skal fyllsta hreinlætis í hvíldarrými. Með hreinlæti er átt við að börnin noti einungis dýnur sem ekki innihalda eiturefni. Einungis skal nota dýnur fyrir hvíld sem framleiddar eru fyrir barnarúm. Þær dýnur eru lausar við eiturefni og uppfylla ströngustu öryggiskröfur. Þau börn sem þurfa hvíld yfir daginn skulu hafa hvert sína dýnu. Mikilvægt er að dýna sé merkt barninu og að barnið noti einungis sína dýnu. Hvert barn skal hafa sitt lak, kotta, kottaver og teppi, til að koma í veg fyrir smit af ýmsu tagi. Viðra skal vel kotta og dýnur vikulega og kottaver, lak og teppi skulu þvegin. Gæta skal þess að dýnan sé ekki óhrein og slitin. Skipta skal slíkum dýnum út til að koma í vega fyrir að bakteríur þrífist í þeim. Þessar dýnur skal ekki nota í annað í leikskólastarfinu.

Íþróttasalir/hreyfirými

Í flestum leikskólum er aðstaða fyrir hreyfingu/íþróttir barna. Aðstaðan er mjög mismunandi. Mikilvægt er að þessi rými séu hönnuð með notagildi í huga, því venjulegir salir fyrir leiki og léttu hreyfingu eru ekki frábrugðnir öðrum rýmum í leikskólanum. Ef rýmið er ætlað fyrir íþróttir þarf að huga vel að innréttingu og frágangi þess. Í þeim rýmum leikskóla sem notuð eru til hreyfingar barna er mikilvægt að hafa sem minnst af húsgögnum eða öðrum búnaði sem börn geta hlaupið á eða geta fallið yfir þau.

Þegar börn eru í hreyfileikjum þarf starfsfólk að vera til staðar og grípa inn í ef börn sýna af sér hættulega hegðun.

Hafa skal í huga:

- Velja þarf gólfefni sem er framleitt fyrir almenn íþróttarými.
- Ef rimlar eru til staðar á að kanna hvort þeir eru tryggilega festir við vegg.
- Æskilegt er að nota falldempandi dýnur í íþróttasölum.
- Körfuboltakörfur sem hengdar eru á rimla á að fjarlægja eftir notkun. Um er að ræða spjald með netkörfu og aftan á spjaldinu eru krækjur sem hægt er að hengja í rimla eða aðrar festingar á vegg.
- Ljós og lampar eiga að vera varin þannig að hlutar þeirra geti ekki fallið yfir börn. Ekki má hafa glerkúpla á ljósum sem geta brotnað í boltaleikjum og fallið yfir börn. Best er að setja upp sérstök ljós með vörn eins og notuð eru í íþróttamannvirkjum.
- Skarpar brúnir, gluggakistur og ofnar eiga að vera varin sérstaklega. Hægt er að láta útbúa bólstraðar svampdýnur sem raðað er utan um þessa hluti og þær festar saman með frönskum rennilás.
- Myndir á vegg í þessum rýmum skal festa þannig að ekki hljótist hætta af ef boltar eða aðrir hlutir sem notaðir eru rekast í þær.

- Allur búnaður sem notaður er, s.s. hringir og boltar, á að hafa upprunalegar leiðbeiningar frá framleiðanda um rétta notkun. Mikilvægt er að búnaðurinn hæfi aldri. Einnig er mikilvægt að leiðbeiningar um viðhald búnaðar séu virtar.
- Sippubönd og önnur bönd geta valdið alvarlegum slysum og því mega börn aldrei vera eftirlitslaus þegar þau eru að leik með sippubönd eða önnur bönd.
- Rólur, kaðlar og hringir eru tæki sem krefjast virks eftirlits með börnum og þess skal sérstaklega gætt að notaðar séu falldýnur undir tækin meðan á notkun stendur.

Námsgögn og leikföng

Við val á leikföngum verður að hafa í huga að þau hæfi aldri og þroska þeirra barna sem munu nota þau. Mikilvægt er að skoða viðvörðunarkerkingar vel og fara eftir þeim leiðbeiningum sem fylgja leikfanginu. Leikföng/leiktæki skulu uppfylla kröfur [reglugerðar um öryggi leikfanga og markaðssetningu þeirra á Evrópska efnahagssvæðinu nr. 944/2014](#) Starfsfólk leikskóla skal framkvæma reglubundið eftirlit með leikfangi/leiktæki samkvæmt gátlista sem leikskólinn útbýr. Skemmd leikföng skal taka úr umferð.

CE-merkingar

Leikföng sem ætluð eru börnum yngri en 14 ára eiga að vera CE-merkt. CE-merking vöru gefur til kynna að varan uppfylli þær lágmarkskröfur um öryggi og heilsuvernd sem settar eru fram í Evróputilskipunum. CE-merkið er ekki öryggis- eða gæðastimpill heldur til staðfestingar á því að leikfangið uppfylli allar skilgreindar kröfur sem gerðar eru til framleiðslunnar samkvæmt CE-staðli.

Leikföng fyrir 0–3 ára

Leikföng sem kunna að vera hættuleg börnum yngri en þriggja ára (36 mánaða) skulu vera með viðvörðun þar að lútandi ásamt ábendingu um hættuna sem viðvörðunin lýtur sérstaklega að og upplýsingum um hvernig eigi að bregðast við þeirri hættu. Aldursviðvörðunarkerking á að vera á leikfanginu sjálfu eða á umbúðum þess og ætti merkingin að vera myndræn (sjá mynd hér að neðan) eða í textaformi, t.d.: Viðvörðun! Hæfir ekki börnum yngri en þriggja ára!

Þetta merki má sjá á leikföngum og á umbúðum leikfanga sem ekki eru við hæfi barna yngri en þriggja ára. Leikfanginu fylgja smáhlutir sem geta valdið köfnunarhættu ef þeir lenda í munn barns.

Kokhólkur

Hafa skal í huga að ung börn stinga hlutum upp í sig. Nota skal kokhólk til að mæla smáhluti sem geta valdið köfnun hjá börnum. Kokhólkur ætti að vera til í öllum leikskólum. Kokhólkur er mælitæki sem notað er til að mæla stærð smáhluta sem geta valdið köfnun hjá yngri börnum.

Sjá nánar á [vef Neytendastofu](#).

Nokkur atriði til athugunar við innkaup á leikföngum

Fyrir börn á leikskólaaldri þarf að velja leikföng sem þau ráða við, sérstaklega hvað varðar stærð, hraða og jafnvægi. Forðast ætti leikföng og leiktæki sem ná miklum hraða.

- Gæta þarf sérstaklega að því að leikföng hafi ekki hvassar brúnir eða hvöss horn.
- Varast ætti leikföng eða aðrar vörur sem líkjast matvælum.
- Á brúðum og tuskudýrum eiga augu, nef, hár, hnappar og aðrir smáhlutir að vera vel festir. Þessir hlutir þurfa einnig að þola þvott.
- Snúrur og bönd í leikföngum mega ekki vera lengri en 22 cm.
- Teygjubönd föst við leikföng, t.d. bolta, mega ekki vera lengri en 3 cm.
- Ef límmiði er festur á leikfang er mikilvægt að ganga úr skugga um að börn geti ekki náð honum af og stungið upp í sig.
- Ef leikfang inniheldur smáraflöðu þarf lokið yfir rafhlöðuna að vera tryggilega fest, þar sem rafhlaða sem losnar getur valdið köfnunarhættu. Slíkar rafhlöður innihalda einnig eiturefni sem geta verið ætandi.
- Blöðrur eru ekki æskilegar fyrir börn yngri en átta ára. Ef blaðra springur þarf að gæta að því að henda öllum hlutum hennar. Álblöðrur eru hættuminni en latex-blöðrur.
- Leikföng sem gefa frá sér há og hvell hljóð eiga að vera með viðvörunarmerkingu þess efnis að leikfangið eigi ekki að bera upp að eyra, þar sem það geti skaðað heyrn.
- Mikilvægt er að leikföng séu sterkleg. Börn yngri en þriggja ára þurfa leikföng sem þola mikið hnjask. Leikföng úr harðplasti skal velja vel, en sum þeirra geta brotnað auðveldlega.
- Búningar og leikföng ættu ekki að vera úr eldfimu efni.

Til að tryggja öryggi barna skal fylgjast vel með því að leikföng sem eru brotin eða skemmd séu tekin strax úr umferð. Mikið er um slys vegna þess að leikföng eru brotin eða ónýt. Forðast skal leikföng sem innihalda hnapparafhlöður eða segla, þar sem hætta getur myndast á því að börn komist í rafhlöðurnar eða seglana. Mest er hættan fyrir börn yngri en fjögurra ára, því þau eru á svokölluðu munnstigi og setja allt í munninn. Ef þau gleypa hnapparafhlöðu eða segla geta þau orðið fyrir lífshættulegum áverkum. Best er að hafa þessi leikföng ekki í leikskólum þar sem mikill erill er og oft erfitt að fylgjast með stórum hópi barna.

Leikföng og annað að heiman

Mikilvægt er að starfsfólk leikskóla fylgist með því sem börn hafa með sér að heiman, s.s. leikföngum, smádóti og lyfjum. Taka ber allt úr umferð sem getur skapað hættu fyrir börn. Æskilegt er að leikskólar setji sér reglur varðandi leikföng og annað sem kemur af heimilum barna.

Trampólín

Mikilvægt er að lesa vel og geyma leiðbeiningar um rétta notkun trampólína innandyra.

Trampólín eru framleidd fyrir mismunandi aldur barna. Ekki er æskilegt að börn á öðrum aldri en fram er tekið í leiðbeiningum framleiðanda noti trampólínið.

Trampólín á að vera stöðugt (góðir traustir gúmmítappar undir þeim, ef þeir losna eða eyðileggjast þarf að laga þá strax). Gormar eiga að vera stífir. Ef þeir eru farnir að losna og verða slappir þarf að laga þá eða skipta þeim út fyrir nýja. Mjúkur kantur á að vera utan um gormana. Ef hann fer að slitna þarf að skipta honum út fyrir nýjan. Dúkurinn á að vera heill. Ef komið er á hann gat eða hann byrjaður að trosna þarf að skipta honum út strax. Ef hægt er að leggja trampólín saman þarf að tryggja að festingar séu traustar.

Ef trampólín bilar eða brotnar þarf að laga það strax.

Holukubbar

Holukubbar eru þungir trékubbar sem eru ætlaðir fyrir skapandi leik. Börn ættu aldrei að vera ein að leik með holukubba sökum þess hve þungir þeir eru. Kubbarnir hafa valdið slysum þegar þeir hafa fallið á fætur eða höfuð barna. Mikilvægt er að kenna börnum rétta umgengni með kubbanum, bæði í leik og við frágang þeirra. Byggingar úr holukubbum ættu aldrei að vera hærri en í axlarhæð barna. Gæta skal þess að undirlag undir kubbum sé til þess gert að draga úr hávaða sem kubbarnir valda.

Námsumhverfi úti

Almennt öryggi á lóðum og eftirlit með börnum

Mengun

Við vissar kringumstæður fer mengun yfir heilsufarsmörk. Mikilvægt er að starfsmenn leikskóla kynni sér loftgæðin áður en börnin fara út að leika sér.

Hægt er að nálgast upplýsingar um mengun á loftgæði.is og vef [Veðurstofunnar](#)

Kal og ofkæling barna

Mikilvægt er að átta sig á því að leikskólabörn þola síður kulda en eldri börn og því yngri sem barnið er, því viðkvæmara er það fyrir kuldanum. Allra yngstu börnin hreyfa sig síðar og það gerir að verkum að þau kólna fyrr niður. Húðin er þunn fyrstu árin og mun viðkvæmari en húð fullorðinna.

Þegar meta á hitastigið skal vindstyrkur tekinn með í reikninginn. Börnum hættir til að kólna niður og hljóta kal þó að ekki sé mikið frost ef það er mikill vindur. Starfsmenn leikskóla verða því að meta út frá aðstæðum hverju sinni hvort óhætt sé að börnin fari út. Hægt er að nálgast upplýsingar á vef [Veðurstofu Íslands: vedur.is](#)

Börn þurfa að vera rétt klædd í nokkur lög af fötum. Passa þarf vel hendur, fætur og höfuð og að þau séu ekki í blautum fötum.

Lítil börn þola frost, vind og kulda verr en fullorðnir því er mikilvægt að verja þau fyrir miklum vindi, kulda og frosti, meta þarf útvist eftir veðri.

Börn og sólarvörn

Börn njóta þess yfirleitt að leika sér úti í sól og góðu veðri. En sólin getur brennt og húð barna er sérlega viðkvæm fyrir sólbruna. Því yngri sem börnin eru, þeim mun viðkvæmari er húðin. Ungbörn ættu alls ekki að vera óvarin í sólinni, hvorki hér á landi eða annars staðar. Best er að klæða börnin í létt bómullarföt í ljósum litum á heitum sólríkum dögum og bera sólarvörn á þá staði sem óvarðir eru.

Sólarvörn fyrir börn ætti að vera án ilmefna með varnarstuðli (SPF) að minnsta kosti 30.

Hálka

Í vissu veðurfari getur myndast mikil hálka á leikskólalóðum. Ef lóðin er þakin klaka er hún mjög hættuleg og hætta á höfuðhöggum og beinbrotum er mikil. Mikilvægt er að salta lóðina og að klakinn hafi bráðnað áður en börnin fara út. Margir staðir á landinu eru með veðurfarsaðstæður þar sem hálka getur verið viðvarandi í einhverja daga og erfitt að eiga við ástandið. Öryggi barnanna er mikilvægt, því starfsmenn geta ekki komið í veg fyrir að börnin detti.

Best er að börn séu í góðum kuldaskóm með hrjúfum botni, sem minnkar hættu á falli að staðaldri en virkar ekki eins vel þegar mikill klaki er á á jörðinni. Börn ættu ekki að nota mannbrodda, þar sem mannbroddar geta skaðað önnur börn sem eru að leik nálægt barninu sem er klætt í mannbrodda. Mannbroddar eru til göngu eða hlaupa, ekki til að klifra með, en börn eru stöðugt að þróa upp á hluti og því geta þeir verið slysgildra og barnið detta frekar en ef það væri án þeirra.

Fatnaður barna

Reimar í hettum eru bannaðar í fatnaði fyrir börn yngri en átta ára og ef börn eru í fatnaði sem ekki uppfyllir öryggi skal benda foreldrum á að fjarlægja böndin. Engar reimar eða bönd eiga að vera í hálsmálum á peysum skyrtum að öðrum fatnaði en þetta er oft í heimatilbúnum fatnaði. Mikilvægt er að benda foreldrum á að fjarlægja þetta eða að barnið noti ekki þessa flík í leikskólanum bönd á vettlingum og hönskum ætti ekki að nota í leikskólum þar sem hætta er á að börn geti hengt sig í þeim. Hettur á úlpum og göllum ættu helst að vera með smellum, en hettur geta fest sig þegar börn eru að klifra í leiktækjum og trjám. Öruggar hettur eru hettur sem eru festar með smellum, en þær losna frá ef barnið festir hettuna. Verið er að vinna í strangari kröfum um hettur á barnafatnaði en einhver ár eru í að það nái í gegn á Evrópska efnahagssvæðinu.

Sandkassar

Margir átta sig ekki á því að sandkassar geti verið varasamir fyrir börn. Yngstu börnunum eða börnum undir tveggja ára er mest hætta við að drukkna í sandi. Þetta gerist ef barnið dettur fram fyrir sig og einhver sem er að leika sér í sandkassanum fer að moka sandi yfir höfuðið á barninu. Börn hafa látist við þessar aðstæður eða verið í bráðri lífshættu við slíkar aðstæður.

Lítil börn vilja borða sand, en það er ekki hættulaust og því ætti að stoppa þau tafarlaust. Ef barnið er stöðugt að borða sand geta sandkorn farið ofan í lungu þeirra og myndað píring í lungum og jafnvel valdið skaða. Hafa skal góðar gætur með börnum að leik í sandkössum.

Aldurssvarandi leiktæki ætluð börnum

Samkvæmt gildandi staðli yfir leikvallatæki EN 1176 eiga öll leiktæki að vera með aldursmerkingu. Starfsmenn þurfa að vita hvaða tæki á leiksvæðinu hæfa hverjum aldri fyrir sig og gæta þess að börn reyni ekki að fara upp í leiktæki sem ekki hæfa aldri þeirra. Þó að leiktækið standist strangar kröfur um öryggi byggir áhættumat á getu þeirra barna sem eiga að nota tækið. Því er það beinlínis hættulegt að börn undir aldurstakmarki tækisins noti það.

Ekki er æskilegt að lyfta barni upp í tæki sem það getur ekki komist upp í sjálf.

Notkun reiðhjólaljálma

Börn yngri en 16 ára skulu nota reiðhjólaljálm við hjólreiðar. Börn eiga þó einungis að nota hjálm á hjóli, ekki þegar þau eru að leika sér í öðru. Þríhjól eru líka hjól, svo að börn ættu að vera með hjálm á þeim, en mikilvægt er að þau taki hann af sér þegar þau fara að leika í öðru.

Margir foreldrar hafa af þessu áhyggjur því þeir vilja verja höfuð barna sinna og venja þau á það strax að nota alltaf hjálm þegar farið er á hjól sama hvaða tegund hjóla er um að ræða.

Hjólaferðir leikskóla

Ekki ætti að fara í hjólaferðir með leikskólabörn nema að vel ígrunduðu máli. Á þessum aldri er mikill munur á getu barna þegar kemur að því að hjóla. Það er mikilvægt að öll börn séu á hjóli sem þau ráða vel við. Slíka ferð ætti að fara sem lengst frá akandi umferð og reyna að velja leið með sem mestu flatlendi. Brekkur, bæði upp og niður, geta verið erfiðar og hættulegar hjólandi börnum sem eru að læra á umhverfi sitt og læra að meta hættuna sjálf. Í svona ferðum er mikilvægt að gæta að því að nóg af starfsfólki sé með í för til að gæta fyllsta öryggis. Einnig væri sniðugt að starfsmaður tæki leiðina út stuttu áður til að skoða aðstæður og meta hvort leiðin sé örugg, þá með tilliti til ástands hjólastígsins, hvort það eru holur í veginum eða steinar eða annað sem gæti þvælst fyrir börnunum, þar sem þau ráða illa við það óvænta sem kemur upp.

Mikilvægt er að börnin séu öll með hjálma sem passa og eru rétt festir á höfuð þeirra. Í svona ferðum er starfsfólk mikilvægar fyrirmyndir og því er mikilvægt að starfsfólkið sé einnig með hjálm.

Eftirlit starfsfólks með börnum á lóðum

Gæsla leikskólabarna á leikskólalóðum er afar mikilvæg. Börn eru orðin 12 ára gömul þegar þau hafa öðlast þroska og getu til að verja sig gegn slysum og lesa rétt í uppákomur og áskoranir sem þau verða fyrir. Leikskólinn er menntastofnun og því er mikilvægt að nýta aðstæður í leik og starfi með börnum og kenna þeim á hættunum. Samskipti barna geta farið úr böndum og börnin eru það ung að ekki er um ásetning að ræða ef barn meiðir annað barn. Mikilvægt er að nýta aðstæður sem skapast á lóðinni til að kenna þeim lífsleikni. Ef barn er að hrinda eða slá annað eða troða sér fyrst í leiktækið er mikilvægt að stoppa barnið og ræða við það. Slysavarnir snúast ekki um að banna barninu að klifa í trénu heldur að kenna því að klifra á öruggan hátt. Margir eru hræddir við klifur barna í trjám og banna þeim það. Börn eru komin með samhæfingu handa og fóta um 4 til 5 ára og geta því klifrað hátt upp. Það er því mikilvægt að leyfa þeim það en ekki að fara mjög hátt heldur að kenna þeim hvenær þau eiga ekki að fara hærra. Góð regla er að kenna þeim að fara aldrei út á grein sem er mjórri en handleggur þeirra, því slík grein heldur ekki þyngd þeirra. Eins getur verið hættulegt ef þau eru í hálum skóm eða stígvélum að klifra í trjám í bleytu. Þetta er gott dæmi um hvernig má koma í veg fyrir slys og tryggja öryggi barnanna betur.

Yfirlit yfir lóð og eftirlit með börnum. Tryggja skal að hver leikskóli fyrir sig hafi yfirlitsmynd af lóðinni/leiksvæðinu. Fara skal vel yfir þörf fyrir fjölda starfsmanna á lóðinni og afmarka lóðina/leiksvæðið í mismunandi reiti sem skal merkja með mismunandi númerum til að hægt sé að auðkenna þá. Hver reitur skal hafa starfsmann á því svæði í lóðargæslu.

Starfsmenn skulu ætíð fylgjast vel með börnunum og gæta að öryggi þeirra. Tilgangur gæslunnar er að fylgjast vel með börnunum og bregðast við til að stöðva hættulega hegðun barnanna. Ef starfsmaður þarf að víkja af sínu gæslusvæði tímabundið þarf hann að gera viðvart og biðja um að vera leystur af.

Um öryggi á leikskólalóðum gildir [reglugerð um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim](#) nr. 942/2002. Reglugerðin tekur á öllum þáttum er lúta að öryggi barna.

Ekki má staðsetja leiksvæði þar sem ætla má að börnum geti stafað hættu eða ónæði af umhverfinu, svo sem frá umferð eða vegna fallhættu eða hættu á drukknun. Aðkoma að svæðinu fyrir gangandi, hjólandi og eftir atvikum akandi vegfarendur skal vera þannig að ekki skapist óþarfa hættu á og við leiksvæðið.

Hér er að finna [skoðunarhandbók varðandi leikvallatæki](#)

Hafa skal í huga:

- Hindra þarf að börn geti hlaupið beint út af leiksvæði þar sem umferð er.
- Tryggja þarf góða lýsingu á leiksvæðum.
- Mikilvægt er að haga frágangi á grindverki og hliðum á lóðum leikskólans þannig að börnum stafi ekki hættu af.
- Við framkvæmdir og viðhald leiksvæða skal taka tillit til eðlis starfseminnar. Umferð vélknúinna farartækja er bönnuð á leiksvæðum utan þess sem nauðsyn krefur, svo sem vegna viðhalds eða endurnýjunar tækja og búnaðar.

Á heimasíðu [Umhverfisstofnunar](#) er öryggisvísir leiksvæða sem gagnlegt er fyrir leikskólastjóra og rekstraraðila að kynna sér.

Um frágang, viðhald og sandskipti í sandkössum skal fara eftir leiðbeiningum [Umhverfisstofnunar](#).

Lýsing

Í kringum leikskóla og á öllum leiðum að leikskóla, hvort heldur er frá bílastæði, gönguleið eða hjólastígum, þarf lýsing að vera jöfn, heildstæð og kröftug en ekki blindandi. Lýsing þarf að taka mið af öllum notendum. Samkvæmt [umferðarlögum nr. 50/1987](#) skal birta á umferðarleiðum bygginga og lóða vera nægjanleg til að allir aldurshópar geti athafnað sig óhindrað og af fullu öryggi. Þar sem gert er ráð fyrir umgengni almennings ætti að taka tillit til heildaráhrifa þannig að tryggt sé að hvergi verði staðbundin, ófullnægjandi birtuskilyrði sem skapað geta slyshættu. Mikilvægt er að skipta um bilaðar perur strax og lagfæra ljós sem hafa bilað.

Ljósastaurar, girðingar og hlið úr járni

Ef girðingarstaurar, ljósastaurar og hlið eru úr járni, t.d. galvaníseruð, þarf að mála þau upp í 1,5 metra hæð því annars er hætt á að börn geti fest við þau tungu eða fingur í frosti. Ef leik-tækið er vottað samkvæmt gildandi staðli EN 1176 þarf ekki að mála járnhluta þess.

Ruslaskýli, tunnur og gámar

Ruslaskýli, tunnur og gámar skulu ekki vera staðsett upp við leikskólabyggingar, því mikil hætt er á bruna í leikskólabyggingum ef kveikt er í rusli í tunnnum og gámum. Því skulu ruslaskýli, tunnur og gámar vera staðsett talsvert frá byggingunni samkvæmt mati eldvarnaeftirlits. Þetta dregur einnig úr fallhættu, en börn nota þetta sem tröppur til að komast upp á byggingar.

Hjólastandar

Hjólastandar þurfa að vera staðsettir þar sem ekki er hætt á að fólk falli um þá, helst nokkrum metrum frá inngangi. Mikilvægt er að merkja svæðið í kringum þá þannig að sjónþaprir einstaklingar sjái þá. Öruggast er að hjólastandar séu festir við vegg eða notaðir séu sérstakir standar sem eru yfirleitt stærri og fyrirferðarmeiri.

Umferð og bílastæði við skólalóð

Þegar barn byrjar í leikskóla þarf að kynna foreldrum/forráðamönnum barnsins aðkomu umferðar að leikskólanum. Slíkt felur í sér forvarnir og dregur úr líkum á að hætt skapist vegna umferðar á álagstímum. Einnig þarf að kynna fyrir foreldrum, bæði þegar börn byrja í skólanum og reglulega eftir það, leiðbeiningar um umferð á lóðinni; að þeir fari hægt, séu ekki í símanum og séu með fulla athygli við aksturinn í kringum leikskólann.

Börnin sjást oft illa því þau eru lítil og eru óútreiknanleg í umferðinni því þau eru enn að læra.

Mikilvægt er að allir sem erindi eiga í leikskóla komist þangað á öruggan hátt gangandi, hjólandi og/eða akandi. Þess skal gætt að umferð akandi, gangandi og hjólandi vegfarenda sé aðskilin eins og hægt er.

Æskilegt er að bílastæði við leikskóla séu staðsett við leikskólabygginguna og merkt sérstaklega fyrir starfsfólk og fyrir foreldra.

Gangbrautir skulu merktar þannig að sá sem ekur inn á bílastæðið sjái hvar þær eru.

Nauðsynlegt er að taka á hraðakstri við leikskóla með bættri hönnun umferðarmannvirkja eða liðsinni lögreglu.

Göngustígar og gangstéttir

Göngustígar og gangstéttir eiga að vera með slétt yfirborð. Ef meira en 2 cm mishæð er til staðar er hætta á falli. Ef hættulegar misfellur eru komnar í gangstéttir eða göngustíga er mikilvægt að það sé lagað sem fyrst.

Niðurföll á göngustígum/gangstéttum eiga að vera:

- í sömu hæð og göngustígurinn/gangstéttin
- í lagi og hreinsuð reglulega til að koma í veg fyrir vatnstjón í byggingum og hálkumyndun að vetrarlagi
- með viðeigandi loki sem snýr rétt

Mikilvægt er að gert sé strax við stífluð niðurföll. Ef lok vantar á niðurfall eða það snýr öfugt er mikilvægt að laga það strax.

Tröppur, rampar og handrið

Tröppur og rampar eiga að uppfylla ákvæði 202. greinar [byggingarreglugerðar nr. 112/2012](#) um tröppur, stiga og stigahús. Brattar tröppur með stutt eða langt niðurstig eru mjög hættulegar. Æskilegt er að handrið sé staðsett við tröppur. Ef brotnar upp úr þrepum eða þau losna þarf að gera við þau strax.

Hálka

Mikilvægt er að huga að hálkuvörnum í kringum leikskóla. Skýr verkaskipting þarf að vera á meðal starfsmanna sveitarfélaga hvað hálkuvarnir varðar. Áður en starfsemi hefst í leikskólunum þarf að vera búið að hálkuverja. Sama gildir um snjómokstur.

Þar sem því verður við komið ættu gönguleiðir að leikskólabyggingum að vera hálkubarðar, t.d. með hita undir gangstéttum/göngustígum. Ef ekki er hiti undir gangstéttum/göngustígum er mikilvægt að rekstraraðili leikskóla sjái til þess að leysa þann vanda með söltun eða sandburði. Æskilegt er að rekstraraðili geri leiðbeiningar um hálkuvarnir í samvinnu við leikskólastjóra. Ganga þarf úr skugga um að þær séu virkar.

Bílastæði geta oft verið mjög hál og því er mikilvægt að gerðar séu sambærilegar ráðstafanir þar.

Leikvallatæki

Leikvallatæki þurfa að uppfylla kröfur reglugerðar [um öryggi leikvallatækja og svæða og eftirliti með þeim nr. 942/2002](#).

Mikilvægt er að starfsfólk leikskóla kynni sér fyrir hvaða aldurshópa tækin eru hönnuð. Ef leik-tæki á leikskólalóð hæfir ekki aldri ákveðins hóps barna er mikilvægt að þess sé gætt að þau leiki sér ekki í því.

Í reglugerð [um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim nr. 942/2002](#) kemur fram að:

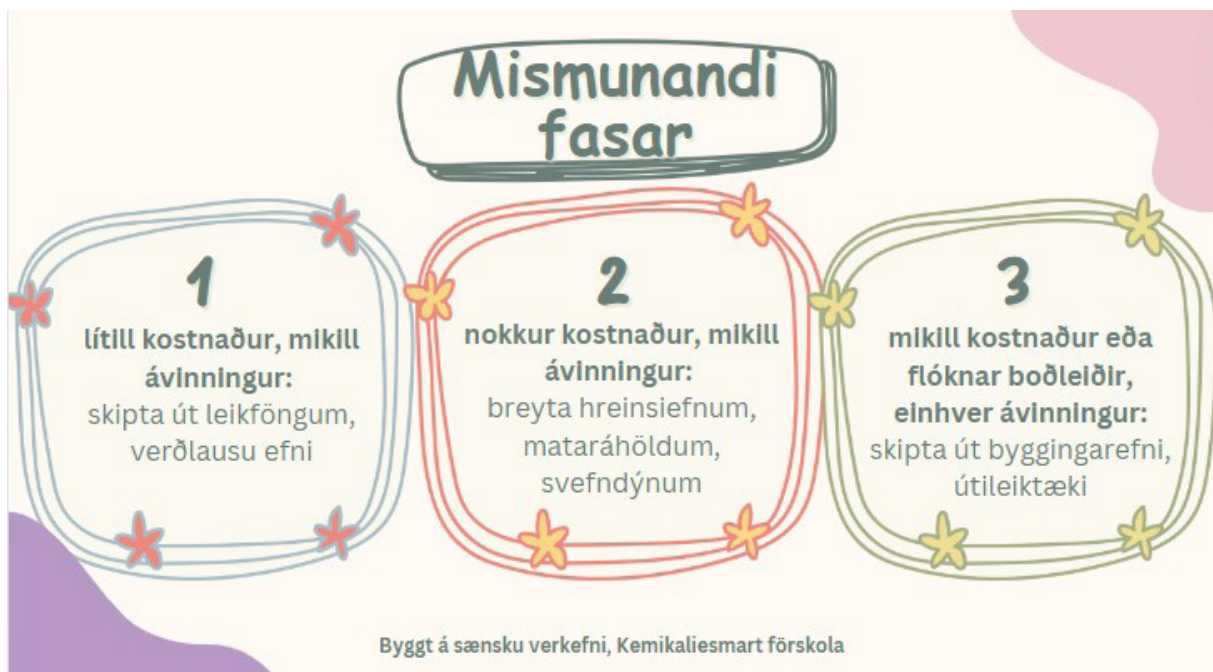
- Fylgja þarf leiðbeiningum framleiðenda um viðhald á leikvallatækjum.
- Rekstraraðili er ábyrgur fyrir því að framkvæma reglubundið eftirlit með leikvallatækjum.
- Innra eftirlit skal framkvæma samkvæmt gátlista og í því skal vera slysaskráning. Í innra eftirlitinu þarf að tilgreina til hvaða úrbóta skal grípa þegar frávik verða á ákvæðum reglugerðarinnar og hvenær úrbótum er lokið. Mælt er með að innra eftirlit sé hluti af gæðahandbók.
- Ábyrgðaraðili innra eftirlits gerir rekstraraðila viðvart um það sem aflaga fer og bendir á nauðsynlegar úrbætur. Rekstraraðili gerir nauðsynlegar úrbætur eða tekur leikvallatæki úr notkun.

Á heimasíðu [Umhverfisstofnunar](#) má finna upplýsingar og handbækur um skoðun leiksvæða og leikvallatækja. Þar eru einnig tillögur að gátlistum fyrir reglubundið eftirlit með leikvallatækjum.

Eiturefnalaus leikskóli

Umhverfi okkar inniheldur mun fleiri efni (kemísk efni) en nokkru sinni áður. Við komumst í snertingu við þau hvar sem við erum. Rannsóknir sýna að börn eru útsett fyrir svipuðum efnum í leikskólanum, inni á heimilinu og í umhverfi þess. Þetta er áhyggjuefni þegar litið er til þess hversu miklum tíma mörg börn verja í leikskólanum.

Í Aðalnámskrá leikskóla segir: „Námsumhverfi leikskóla á að vera eins eiturefnalaust og unnt er, þar með talið; efniviður, fæði og hreinsiefni.“

Í viðauka er að finna gátlista sem auðvelt er að fara eftir fyrir fasa 1 og 2.

6. Eftirlit

Eftirlit með leikvallatækjum og leiksvæðum skal vera í samræmi við kröfur samkvæmt staðlari röðinni ÍST EN 1176 ásamt ÍST EN 1177 sem taldar eru upp í viðauka I með reglugerð [um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim nr. 942/2002](#).

Málsmeðferð og réttarfarsúrræði fer eftir ákvæðum laga [um öryggi vöru og opinbera markaðsgæslu nr. 134/1995](#).

Heilbrigðisnefndir sveitarfélaga hafa eftirlit með því að farið sé að ákvæðum laga varðandi leikvallatæki í notkun og öryggi leiksvæða. Tíðni þess eftirlits er háð mati eftirlitsaðila og við slíkt mat skal tekið tillit til umfangs og innra eftirlits þess leiksvæðis sem um ræðir.

Heilbrigðisfulltrúi skal hafa aðgang að öllu skráðu og skjalfestu efni er eftirlitið varðar.

Innra eftirlit

Í reglugerð [um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim nr. 94/2002](#) sem var endurskoðuð fyrir skömmu segir:

- Í starfsleyfi leikskóla skal heilbrigðisnefnd gera kröfu um innra eftirlit á leiksvæðum og með leikvallatækjum.
- Innra eftirlitið skal vera samkvæmt ákvæðum staðalsins [ÍST EN 1176](#).
- Innra eftirlit skal framkvæma samkvæmt gátlista og í því skal vera slysaskráning.
- Í innra eftirlitinu skal tilgreina til hvaða úrbóta skal grípa þegar frávik verða frá ákvæðum reglugerðarinnar og hvenær úrbótum er lokið.
- Mælt er með að innra eftirlit sé hluti af gæðahandbók.

- Innra eftirlit greinist í reglubundna yfirlitsskoðun, rekstrarskoðun og aðalskoðun, sbr. ákvæði í viðauka III í reglugerðinni.
- Aðalskoðun skal framkvæmd af hæfum aðila samkvæmt leiðbeiningum framleiðanda leikvallatækja.

Rekstraraðili ber ábyrgð á innra eftirliti. Með hverjum eftirlitsþætti innra eftirlits ætti að vera ábyrgðaraðili sem gerir rekstraraðila viðvart um það sem aflaga fer og bendir á nauðsynlegar úrbætur. Rekstraraðili gerir nauðsynlegar úrbætur eða tekur leikvallatæki úr notkun.

Eftirlit starfsmanna

Í reglugerð [um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim nr. 94/2002](#) segir að reglubundna yfirlitsskoðun geti þurft að framkvæma daglega í leikskólum, allt eftir notkun og álagi á leiksvæðinu. Tilgangur hennar er að greina strax hættur sem geta stafað af skemmdarverkum, notkun, sliti eða veðrun. Dæmi um þetta eru hættulegt rusl, skemmd leikvallatæki, lausar festingar leikvallatækja og marka, slitnir hreyfihlutir, flísar, útistandandi naglar og skrúfur og óvarðar undirstöður.

Markmiðið með skoðuninni er fyrst og fremst að tryggja öryggi barna á lóðinni. Mikilvægt er að framkvæma skoðun á lóð daglega áður en börn fara út að leika sér.

Eftirfarandi atriði þyrfti að skoða:

- Hálka: Kanna þarf hvort mikil hálka er á lóð og göngustígum innan lóðar. Ef svo er skal gera viðeigandi ráðstafanir, s.s. að salta þá fleti sem eru hálir. Mikilvægt er að kanna hálku á yfirborði leiktækja. Ef ísing er úti er ekki ólíklegt að þau séu hál. Meta þarf hvort hindra þurfi aðgang barna að hálum leiktækjum því þau geta verið hættuleg og skapað fallhættu. Athugið að geyma skal hálkusalt þar sem börn ná ekki til, þar sem það er mjög eitrað.
- Lýsing: Kanna ber hvort unnin hafa verið skemmdarverk á lýsingu lóðar eða hvort perur hafa bilað. Ef svo er þarf að tilkynna það strax til viðkomandi aðila sem sér um viðhald lóða.
- Rusl: Mikilvægt er að allt rusl sé fjarlæggt. Sprautur og nálar sem finnast ber að fjarlægja samkvæmt og [hér er að finna góð ráð varðandi um meðferð á notuðum sprautum og nálum](#).
- Eiturefni hafa fundist á lóðum, svo sem pillur og duft, sem er oft komið fyrir í sandkössum. Þegar starfsmaður fer yfir lóðina til að skoða hana þarf hann að skoða sandkassann sérstaklega vel. Mikilvægt er að raka sandinn til að kanna að ekkert hafi grafist niður í hann. Gæta skal þess sérstaklega vel að nikótínþúðar séu ekki á lóðinni eða grafnir niður í sandinn í sandkassanum eða á malarsvæðum og blómabeðum á lóðinni. Þar sem starfsmenn eru að fara út á lóðina í skammdeginu getur verið erfitt fyrir þá að sjá nikótínþúða; því þurfa starfsmenn að vera á varðbergi þegar þeir eru með börnin úti á lóðinni í gæslu.
- Tína skal tafarlaust upp nikótínþúða og henda þeim til að koma í veg fyrir alvarlegar eitr-anir af þeirra völdum. Sama gildir um sígarettustubba. Í kringum áramót skal gæta sérstaklega að notuðum skoteldum og skulu þeir fjarlægðir strax. Sama gildir um notaða kveikjara.
- Leiktæki: Skoða þarf leiktæki til að kanna hvort þau eru brotin eða skemmd. Ef skemmdarverk hafa verið unnin á þeim er mikilvægt að það sé tilkynnt strax til viðeigandi aðila sem sér um viðgerð á leiktækjum. Ef ekki tekst að lagfæra tækin þarf að girða þau af þannig að börn komist ekki að þeim. Ef bönd eða snúrur hafa verið bundin í leiktæki skal fjarlægja þau tafarlaust. Börn hafa slasast lífshættulega þegar þau hafa næstum verið búin að hengja sig í þeim eða hljóta aðra alvarlega áverka.
- Undirlag: Skoða þarf undirlag undir tækjum. Ef möl er notuð sem fallundirlag skal kanna hvort borist hafi grjót, timbur eða annað í mölina og fjarlægja það strax sé þess þörf, annars virkar öryggisundirlagið ekki ef barn fellur úr tækinu. Þar sem möl er notuð sem öryggisundirlag myndast oft hola, t.d. undir rólum. Til að öryggisundirlagið virki þarf að raka mölina reglulega.
- Gangstéttir: Sópa þarf gangstéttir. Laus möl sem berst upp á gangstéttir er hættuleg og getur valdið slysum hjá börnum, foreldrum og starfsfólki.
- Vatnssöfnun: Kanna þarf hvort vatn hafi safnast fyrir á lóðinni. Ef rekja má vatnssöfnun til stíflaðs niðurfalls skal tilkynna það til þeirra sem sjá um viðhald á lóðinni og girða svæðið af þar til búið er að laga niðurfallið. Gæta þarf þess að börn séu aldrei ein að leik við polla. Börn undir fjögurra ára geta drukknad í 2-5 cm djúpum polli. Það tekur barn einungis eina og hálfu mínútu að drukknast við slíkar aðstæður.

7. Öryggi í ferðum á vegum leikskóla

Leikskólar þurfa að móta sér skýrt verklag um undirbúning og framkvæmd ferða utan leikskólans, til að tryggja öryggi barna í ferðum á þeirra vegum, þar sem meðal annars er hugað að fjölda barna og starfsmanna. Vinna þarf að skipulagningu ferða í góðu samstarfi við foreldra þannig að þeir viti t.d. hvert förinni er heitið, dagskrá og tilgang ferðarinnar og hvaða búnað börnin þurfa að hafa meðferðis. Foreldrar bera ábyrgð á að börnin séu klædd eftir veðri og aðstæðum. Gott verklag er að óska skriflegs samþykkis foreldra fyrir þátttöku barna í ferðum á vegum leikskólans.

Þegar ferðir eru skipulagðar þarf að gæta þess að ekki sé farið með börn á staði sem þau ráða illa við sökum aldurs eða þroska, eins og í fjallgöngur eða á svæði sem þau eiga mjög erfitt með að fara um. Mikilvægt er að tryggja að börn verði aldrei viðskila við starfsfólk leikskóla í ferðum. Mikilvægt er að starfsmenn hafi GSM-síma með í ferðalögum á vegum leikskóla.

Tillaga að [skipulagi við undirbúning ferða á vegum leikskóla](#) er í viðauka.

Strætisvagna- og rútuferðir

Kaflinn um „Öryggi í ferðum á vegum leikskóla“ gildir einnig í strætisvagna- og rútuferðum.

Rútuferðir þarf að skipuleggja í samráði við foreldra.

Tryggja þarf að í bifreiðinni sé viðeigandi öryggisbúnaður. Mikilvægt er að tryggt sé eitt sæti fyrir hvert barn þannig að öll börn geti notað viðeigandi öryggisbúnað eins og lög og reglur gera ráð fyrir.

Börn undir 3 ára aldri verða að vera í barnabílstól. Börn eldri en 3 ára mega nota þann öryggisbúnað sem fyrir er í farartækinu sem ferðast er með.

Í [reglugerð um notkun öryggis- og verndarbúnaðar í ökutækjum nr. 348/2007](#) er að finna allar upplýsingar um hvernig tryggja skuli börnum öryggi í ökutækjum.

Ef um skólaakstur leikskólabarna er að ræða gilda sömu reglur. Einnig gilda [reglur um skólaakstur í grunnskóla nr. 656/2009](#).

Tillaga að [verklagi við strætisvagnaferðir](#)

Bátsferðir

Hér er að finna [tengil](#) á almenn umferðalög. Kaflinn um „Öryggi í ferðum á vegum leikskóla“ gildir einnig í bátsferðum.

Skipuleggja þarf bátsferðir tímanlega og kanna hvort viðkomandi bátur hafi leyfi til fólksflutninga, en slíkir bátar og skip þurfa að vera með viðeigandi öryggisbúnað og fyrir hámarksfjölda farþega. Afla þarf samþykkis foreldra fyrir slíkum ferðum.

Þegar farið er um borð eða frá borði er æskilegt að fylgja [tillögum um verklag við strætisvagnaferðir](#). Við komu um borð í skipið eða bátinn skal ábyrgðarmaður í ferðinni kynna sér hvar björgunarbúnað er að finna og kanna rýmingaráætlun.

Sundferðir

Ákveði leikskóli að fara í sundferðir með leikskólabörn þarf að skipuleggja þær í samvinnu við foreldra og með öryggi barnanna að leiðarljósi. Fara skal eftir [reglugerð um hollustuhætti á sund- og baðstöðum nr. 814/2010](#). Þar segir meðal annars að starfsmenn sem sinna laugar-gæslu, sundkennarar og sundþjálfarar skuli hafa náð 18 ára aldri og staðist hæfnispróf samkvæmt III. viðauka reglugerðarinnar. Þetta ákvæði gildir fyrir sundferðir allra skólastiga. Þar kemur einnig fram að til að auðvelda kennara eða ábyrgðarmanni hópa að fylgjast með hverju barni skuli hópar barna sérstaklega auðkenndir með áberandi lit á sundhettum, armböndum eða vestum eða á annan sambærilegan hátt.

Akstur með börn í bílum starfsmanna

Sveitarfélög ættu að setja sér reglur um hvort starfsmönnum sé heimilt að aka barni í eigin bíl eða ekki þegar minniháttar slys verða og barn þarfnast aðhlyningar og ekki næst í foreldra/forsjáraðila. Ef slíkt er heimilað skal gengið úr skugga um að réttar tryggingar séu fyrir hendi. Einnig þarf að gæta þess að barnið noti viðeigandi öryggisbúnað samkvæmt [reglugerð um notkun öryggis- og verndarbúnaðar í ökutækjum nr. 348/2007](#).

Starfsmaður leikskóla ætti aldrei að vera einn þegar hann ekur barni til aðhlyningar, heldur ætti annar starfsmaður að vera með í för til að sinna barninu þannig að ökumaður geti einbeitt sér að akstrinum.

Í þeim sveitarfélögum sem heimila starfsfólki ekki að aka börnum í eigin bíl á heilsugæslu eða slysadeild þarf að hringja eftir leigubíl. Þau sveitarfélög sem eru með slíkar reglur ættu að ganga úr skugga um að bílarnir hafi viðeigandi öryggisbúnað sem hæfir aldri barna hverju sinni.

Varðandi akstur í bílum starfsmanna

Mælt er með því að láta hringja í 112 og fá ráðgjöf hverju sinni. Erfitt er að setja línu um hvenær þetta er betra og hvenær ekki, 112 ætti að geta veitt ráðgjöf um það hvað sé best að gera í hverju tilfelli.

8. Slys

Í lögum um landlækni nr. 41/2007 segir að hann skuli, í samræmi við reglugerð sem ráðherra setur, skipuleggja og halda skrár á landsvísu um heilsufar, sjúkdóma, slys, lyfjaávisanir, fæðingar og starfsemi og árangur heilbrigðisþjónustunnar.

Samkvæmt reglum og lögum um starfsemi leikskóla og öryggi barna er gerð krafa um skráningu og tilkynningu slysa.

Hér eru nánari upplýsingar um skyldur leikskóla í þessu sambandi:

Skyldur leikskóla varðandi slysaskráningu

1. Skráning slysa:

- Leikskólar eru skyldaðir til að skrá öll slys sem verða í leikskólanum, hvort sem þau eru minni háttar eða alvarleg.
- Skráningin á að innihalda upplýsingar um atvik slyssins, aðstæður, og hvernig brugðist var við.

2. Tilkynning til foreldra:

- Foreldrar eða forráðamenn barnsins þurfa að fá tilkynningu um slysið eins fljótt og hægt er.
- Það er mikilvægt að foreldrar séu upplýstir um aðstæður slyssins og hvaða ráðstafanir voru gerðar í kjölfarið.

3. Tilkynning til yfirvalda:

- Ef um alvarleg slys er að ræða þarf að tilkynna þau til viðeigandi yfirvalda, s.s. sveitarfélagsins sem leikskólinn tilheyrir, og í sumum tilfellum til Vinnueftirlitsins ef slysið tengist vinnuumhverfi leikskólans.

Lög og reglugerðir

- [Lög um leikskóla \(nr. 90/2008\)](#): Samkvæmt þessum lögum er leikskólum gert að tryggja öryggi barna og skrá og tilkynna slys.
- [Reglugerð um öryggi leikskólabarna \(nr. 655/2009\)](#): Þessi reglugerð kveður á um nánari útfærslu á öryggisráðstöfunum í leikskólum, þar með talið skráningu og tilkynningu slysa.

Leikskólastjórar: Ber ábyrgð á að tryggja að skráning og tilkynning slysa fari fram í samræmi við lög og reglugerðir

Að hefja skyndihjálp og sinna barni þar til sjúkrabíll kemur

Starfsfólk leikskóla hefur ekki heimild til að meðhöndla áverka; slíkt er í höndum lækna og hjúkrunarfræðinga og þeirra sem öðlast hafa til þess sérstakt leyfi. Hlutverk starfsfólks leikskóla, þegar slys ber að höndum, er að greina, koma í veg fyrir frekara líkamlegt tjón og koma barni til læknis, en það er skilgreint sem skyndihjálp.

Á vefsíðunni skyndihjalp.is sem er á vegum Rauða kross Íslands má finna stuttar og hagnýtar leiðbeiningar fyrir almenning um hvernig bregðast megi við ýmsum slysum og veikindum.

Mikilvægt er að starfsfólk leikskóla sæki sérhæft námskeið fyrir starfsfólk á leikskóla í skyndihjálpi.

Hafa ber í huga að:

- Skyndihjálpi er veitt út frá mati á ástandi barnsins og því haldið áfram þangað til sjúkrabíllinn er kominn.
- Í þeim tilfellum þar sem viðkomandi ræður ekki einn við að veita skyndihjálpi óskar hann eftir aðstoð nærstaddra.
- Þegar enginn er til aðstoðar verður viðkomandi að reyna sitt besta og bíða rólegur þangað til sjúkrabíllinn kemur.

Að koma ró á svæðið – hinn slasaði gengur alltaf fyrir

Þegar alvarlegt slys verður í leikskóla eða í ferðum á vegum hans er ekki óeðlilegt að það myndist ringulreið meðal starfsfólks og barna. Til að draga úr líkum á að slíkt ástand skapist er mikilvægt að leikskólar hafi virka viðbragðsáætlun og æfi hana reglulega.

Fullorðið fólk ber ábyrgð og verður eftir fremsta megni að halda ró sinni til þess að ná stjórn á aðstæðum og koma í veg fyrir frekari skaða, og að börnin finni fyrir öryggi, s.s. að þau finni að fullorðna fólk taki ábyrgðina og viti hvað það er að gera.

Fyrstur á slysstað

Mikilvægt er að sá sem kemur fyrstur á slysstað taki yfir stjórnina hafi hann lokið námskeiði í skyndihjálpi; ef svo er ekki kallar hann til næsta yfirmann. Auk þess þarf hann að:

- Meta ástand þess slasaða út frá sinni kunnáttu í skyndihjálpi.
- Afla upplýsinga frá hinum slasaða eða vitnum.
- Meta hvort hringja á í Neyðarlínu 112.
- Veita skyndihjálpi.
- Meta hvort þörf er á aðstoð annarra starfsmanna.
- Fjögur skref skyndihjálpar
- Tryggja öryggi og koma þannig í veg fyrir frekara slys.
- Meta ástand hins slasaða til að greina hvort um lífshættulegt ástand er að ræða eða ekki. Aðstæður á vettvangi og umkvarntanir slasaðra gefa strax góða mynd af ástandinu.
- Kalla til hjálpar, hringja í Neyðarlínuna 112 .
- Veita viðeigandi skyndihjálpi á rólegan og yfirvegaðan hátt.

Greiningarstig áverka

1. Lægsta stig: Minniháttar skrámur og skurðir sem ekki þarfnast meðferðar á heilsugæslustöð eða á slysadeild. Sár sem starfsmaður má meðhöndla og setja á einfaldar umbúðir. Dæmi: grunnt klór, kæling á kúlu, skolun á sandi úr auga.
2. Miðstig: Áverki sem starfsmaður metur að þarfnist meðferðar á heilsugæslustöð eða slysadeild. Áverkinn er þess eðlis að foreldrar/forsjáraðilar geta farið með barnið á heilsugæslustöð, til tannlæknis eða á slysadeild. Dæmi: handleggsbrot, skurðir sem þarfnast sauma, tannáverkar, heilahristingur. Þó að þessir áverkar þarfnist ekki í fyrstu sjúkrabíls 112 geta þeir breyst í alvarlegt stig ef ástand barns versnar skyndilega. Það þarf starfsmaður að geta metið strax og hringt í Neyðarlínuna 112. Leiki vafi á alvarleika áverka skal kalla til sjúkrabíl.
3. Alvarlegt stig: Meðal áverka sem falla undir þetta eru stórir brunar, meðvitundarleysi vegna höfuðáverka eða annarra hluta, fótbrott/lærbrot, aðskotahlutur í öndunarvegi, hjarta- og öndunarstopp. Mikilvægt er að starfsmenn bregðist fumlaut við og meti alvarleika ástandsins strax, virki viðbragðsáætlun, hefji viðeigandi skyndihjálparmeðferð og hringi strax í Neyðarlínuna 112.

Hringt á sjúkrabíl og sjúkrakassi sóttur

- Ef hringja þarf á sjúkrabíl er best að fá einhvern nærstaddan til að hægt sé að vera áfram hjá barninu, það veitir því öryggi.
- Í þeim tilfellum þar sem ástandið er lífshættulegt (hjarta- og öndunarstopp, meðvitundarleysi eða köfnun) og enginn nærstaddur verður starfsmaður sjálfur að hringja í Neyðarlínuna, 112.
- Mikilvægt er að sá sem hringir geti gefið allar upplýsingar, H-in 3 (Hvar? Hver? Hvað?).
- Ef nauðsynlegt er að nota gögn úr sjúkrakassa má biðja þann sem fór í símann að taka hann með á bakaleiðinni. Ef það þolir ekki bið er mikilvægt að annar nærstaddur sé sendur að ná í sjúkrakassann.

Hvernig á að hringja í Neyðarlínuna - 112

Það er grundvallaratriði að allir starfsmenn leikskólans kunni að hringja í Neyðarlínuna. Hér á landi er eitt neyðarnúmer fyrir sjúkrabíl, lögreglu og slökkvilið. Neyðarnúmerið er 112, EINN EINN TVEIR en ekki hundrað og tólf.

Athugið að ef hringt er úr heimasíma birtist strax á skjá Neyðarlínunnar hvaðan er hringt, þ.e.a.s. nafn leikskólans, heiti götu, hús- og póstnúmer hans. Ef hringt er úr farsíma kemur staðsetning símans ekki upp á skjá Neyðarlínunnar.

Mikilvægt er að sá sem hringir í 112 gefi þeim sem svarar yfirlit yfir ástandið á fyrstu 30 sekúndum samtalsins en það eru H-in þrjú:

- **H – HVAR VARÐ SLYSIÐ? NAFN LEIKSKÓLANS, HEIMILISFANG OG NÁKVÆMARI STAÐSETNING Á BARNI** (mikilvægt er að taka fram ef barnið er úti á lóð og þá hvar, sérstaklega þar sem lóðir eru stórar).
- **H – HVER ER ÞAÐ SEM HRINGIR** (kynna sig með fullu nafni og taka strax fram að verið sé að hringja úr leikskóla)?
- **H – HVAÐ KOM FYRIR, ALDUR OG NAFN HVER ER LÍÐAN VIÐKOMANDI** (dæmi: Hinn slasaði heitir Jón Jónsson og er fimm ára, hann féll úr rólu og er mögulega fótbrotinn).

Viðbrögð gagnvart vitnum og öðrum börnum á slysstað

Mikilvægt er að færa áhorfendur (börn) af svæðinu sem fyrst þannig að þeir þurfi ekki að horfa upp á slasaða barnið.

Starfsfólk kannar hvaða börn urðu vitni að slysinu. Það þarf að tala sérstaklega við þau undir rólegum kringumstæðum og útskýra á sem einfaldastan hátt og út frá þroskaforsendum þeirra hvað gerðist, hvert var farið með þann slasaða (ef við á) og hver útkoman var. Útskýra þarf það sem gerðist fyrir öllum börnum leikskólans. Mikilvægt er að öll börn fái réttar upplýsingar hjá hinum fullorðnu. Lítil börn túlka hluti eins og þau sjá þá en niðurstaða túlkunar þeirra er oft röng og ekki er óeðlilegt að þau verði hrædd vegna þess sem þau horfðu upp á og skilja ekki. Því er mikilvægt að allt starfsfólk leikskólans sé meðvitað um þetta og taki strax á málum til að draga úr hræðslu þeirra.

- Tryggja þarf að ekkert barn telji sig ábyrgt fyrir því sem gerðist og sitji uppi með sektar-kennd. Ábyrgðin er alltaf hjá hinum fullorðnu.
- Í þeim tilfellum þar sem um lífshættulega áverka er að ræða og tvísýnt er um útkomu hjá slasaða barninu er mikilvægt að fá inn aðila sem uppfyllir öll skilyrði um áfallahjálp. Þetta er sérstaklega mikilvægt í þeim tilfellum þar sem börn láta lífið.
- Ef slasaða barnið er fjarverandi í einhvern tíma er mikilvægt að leyfa félögum þess í leikskólanum að fylgjast með framvindu mála. Það er einnig mikilvægt fyrir slasaða barnið að vera í samskiptum við skólann sinn og félagi með bréfasendingum eða öðrum hætti.
- Í þeim tilfellum þar sem kallaður hefur verið til sjúkrabíll er algengt að lögregla komi einnig með. Það getur valdið ótta hjá börnum og því eru útskýringar til barnanna nauð-

synlegar. Ef því verður við komið er æskilegt að lögreglan komi inn á deild til barnanna og kynni sig og spjalli við þau.

- Mikilvægt er að láta foreldra vita áður en þeir sækja börn sín að kalla hafi þurft til sjúkrabíl og skýra frá helstu staðreyndum. Börn vilja gjarnan tala um það sem þau hafa upplifað og því er mikilvægt að foreldrar hafi réttar upplýsingar til að geta rætt við börn sín og hjálpað þeim að jafna sig á því sem þau upplifðu.

Tilkynning til foreldra um slys á barni

Mikilvægt er að skólar setji sér verklagsreglur um tilkynningar til foreldra um slys á barni.

Slys sem ekki eru talin lífshættuleg

- Öll slys sem ekki eru talin lífshættuleg, t.d. beinbrot og skurðir, eru tilkynnt beint til foreldra af starfsmönnum leikskólans. Æskilegt er að deildarstjóri barnsins eða leikskólastjóri sjái um að hringja í foreldra.
- Mikilvægt er að sá starfsmaður sem hringir viti nákvæmlega um ástand barnsins og hver viðbrögð leikskólans hafi verið fram að símtalinu, til dæmis hvort hringt hefur verið á sjúkrabíl eða leitað ráða hjá heilsugæslu.

Símtalið

- Sá sem hringir kynnir sig með nafni og segir hvaðan er hringt.
- Sá sem hringir á að vera rólegur og tala skýrt.
- Sagt er í stuttu máli frá því sem kom fyrir barnið og reynt að koma því strax til skila hvað sé að. Mikilvægt er að nota ekki sterk orð.
- Ef hringt hefur verið á sjúkrabíl er endað á að segja frá því og látið vita hvaða starfsmaður fór með barninu á sjúkrahús/heilsugæslu og hvert var farið.

Lífshættulegt ástand

Mikilvægt er að öll sveitarfélög setji sér verklagsreglur um tilkynningu til foreldra vegna alvarlegra og lífshættulegra slysa á börnum. [Tillaga að verklagsreglum sveitarfélaga er í viðhengi.](#)

Leikskólastjórum ber að kynna sér þær verklagsreglur sem gilda í sínu sveitarfélagi.

Ef ástand barnsins er lífshættulegt (barnið er í hjarta- og öndunarstoppi eða meðvitundarlaust) þarf að vinna samkvæmt verklagsreglum í hverju sveitarfélagi fyrir sig.

Æskilegt er að tilkynning til forráðamanna/forsjáraðila komi frá áfallateymi slysadeildar eða sambærilegu teymi á hverju svæði fyrir sig.

Eftir slys

Eftir að slys hefur átt sér stað er mikilvægt að fara yfir skráningar á slysinu og öryggisatriði skólans.

Skráning slysa í leikskólum

Mikilvægt er að öll slys sem verða á börnum í leikskólum séu skráð á tiltekið [slysaskráningarblað](#). Skráning slysa er mikilvægur hluti af innra og ytra eftirliti leikskólans. Leikskólastjóri tekur saman í lok hvers árs hvar, hvenær og hvernig slys hafa átt sér stað og skoðar t.d. hvar hættur í leikskólanum er að finna eða hvort eftirlit starfsfólks með börnum er fullnægjandi. Sveitarfélög ættu að taka saman yfirlit yfir slys í leikskólum árlega.

Hvenær á að skrá slys í leikskóla?

Öll slys þar sem barn hefur hlotið það mikinn áverka að það þarfnast meðferðar hjá tannlækni, slysadeild, barnaspítala, heilsugæslustöð eða hjá sérfræðingi ber að skrá á slysaskráningarblað.

Ekki er ástæða til að skrá alla áverka. Minniháttar áverka þar sem ekki er hætt á frekari afleiðingum þarf ekki að skrá, eins og kúlu á enni, skrámur, grunnt klór og skolun á sandi úr auga.

Í þeim tilfellum þar sem leikskólastjóri óskar eftir því að slys sé skráð skal það gert.

Að hverju þarf að gæta þegar skráð er?

Mikilvægt er að við skráningu á [slysaskráningarblaðið](#) sé skráð hver var endanlegur meðferðaraðili og hver áverkagreiningin var. Slysaskráningarblað þar sem þessar upplýsingar vantar er ekki fullgilt. Ef ekki er hægt að skrá það strax verður að bíða eftir að foreldri láti vita hver/hverjir meðferðaraðilar voru og hver endanleg sjúkdómsgreining var. Leikskólastjóri ber ábyrgð á verklagi um frágang þessara blaða og tryggir að því sé framfylgt.

Undirritun foreldra á slysaskráningarblaðið og afrit af því

Meginreglan er að foreldrar þurfa ekki að kvitta á slysaskráningarblaðin nema þar sem sveitarfélög hafa sett um það reglur að svo skuli vera. Hins vegar er nauðsynlegt að foreldri kvitti á slysaskráningarblaðið í þeim tilfellum þar sem starfsmaður leikskóla hefur metið áverkann á þann hátt að það þurfi að fara með barnið til læknis/hjúkrunarfræðings en foreldri ákveður að fara ekki eftir þeim tilmælum. Er þetta gert til að tryggja að ekki verði hægt að koma síðar og halda því fram að starfsmenn leikskólans hafi ekki áttað sig á alvarleika áverkans. Það getur til dæmis verið í tilfelli þar sem barn hefur fengið gat á höfuðið og starfsmaður leikskólans hefur hringt í foreldri og óskað eftir því að farið sé með barnið á slysadeild. Við komu foreldris í leikskólann ákveður það að fara ekki með barnið heldur býr um sárið sjálft (í leikskólanum eða heima). Þetta er mikilvægt að skrá, þar sem meðferðin var í höndum foreldris og auka-verkanir geta komið fram í sárinu síðar. Í slíkum tilfellum er mikilvægt að fá undirskrift foreldra á skráningarblaðið. Dæmi um texta sem foreldrar eru beðnir um að skrifa neðst á skráningarblaðið: „Ég undirrituð móðir/faðir barnsins (nafn barns) hef tekið þá ákvörðun að fara ekki eftir tilmælum leikskólans um aðhlyningu fyrir barnið á slysadeild eða heilsugæslu.“ Viðkomandi undirritar með dagsetningu, nafni og kennitölu.

Ekki er gert ráð fyrir því að foreldri fái sjálfkrafa afrit af slysaskráningarblaðinu nema reglur sveitarfélagsins kveði á um það. Foreldrum er heimilt að skoða blaðið og fá afrit af því.

Slysaskráningarblaðið er trúnaðarmál og má því ekki afrita né afhenda það öðrum en þeim sem hafa heimild til að skoða það, s.s. heilbrigðiseftirlitinu sem ber að skoða þessi blöð til að kanna fjölda slysa og ástæður þeirra sem hluta af sínu ytra eftirliti. Ef beðið er um skráningarblaðið af öðrum þarf leyfi foreldra. Tilgangur beiðinnar þarf að vera skýr, s.s. ef verið er að vinna rannsóknir. Mikilvægt er að einungis þeir sem uppfylla allar kröfur um rannsóknarheimildir og meðferð persónuupplýsinga fái aðgang að slysaskráningarblöðum í rannsóknarskyni.

Hvað er gert við slysaskráningarblöðin?

Leikskólastjóri ber ábyrgð á að slysaskráningarblöð séu varðveitt og aðgengileg á meðan barnið dvelur þar. Við útskrift þess skal leikskólastjóri sjá til þess að blaðið fari í varðveislu í skjalasafni sveitarfélagsins eða til þess einstaklings sem varðveitir skjalasöfn einkarekinna leikskóla. Slysaskráningarblöðin þurfa að vera aðgengileg ef foreldrar eða barnið sjálf þurfa á þessum upplýsingum að halda síðar á lífsleiðinni samkvæmt lögum um [Þjóðskjalasafn nr. 66/1985](#).

Lögregluskýrsla

Ef alvarlegt slys verður í leikskóla eða slys sem veldur barni áverka sem hugsanlega getur tekið sig upp síðar á ævinni er mikilvægt að gera lögregluskýrslu. Lögregluskýrsla greiðir fyrir afgreiðslu hjá tryggingarfélögum. Skýrslan er varðveitt hjá lögreglu. Leikskólastjóri getur óskað eftir afriti af henni ef þörf krefur.

Í þeim tilfellum sem hringt er á sjúkrabíl kemur lögregla oftast með. Lögregla biður um ýmsar upplýsingar tengdar slysinu. Það er ekki lögregluskýrsla heldur skýrsla vegna útkalls sjúkrabíls; því þarf að fá lögreglu á staðinn til að gera sérstaka lögregluskýrslu um atvikið eða biðja um að hún sé gerð samhliða skýrslu vegna útkalls sjúkrabíls. Leikskólastjóri ber ábyrgð á að lögregluskýrsla sé gerð. Hægt er að óska eftir því að hún sé gerð eftir á. Til að hægt sé að meta hvenær á að gera lögregluskýrslu þarf oft að biðja eftir að lækni skoðun hafi farið fram.

Ef gerð er lögregluskýrsla á að upplýsa foreldra og rekstraraðila um það.

Slys á börnum sem gera skal lögregluskýrslu um:

- Öll alvarleg slys, t.d. áverkar á innri líffærum, drukknun, umferðarslys.
- Höfuðhögg. Heilahristingur, brot, umtalsverð blæðing, bjúgur eða annar alvarlegur áverki.
- Brunaslys. Ef meira en 8-10% af líkamanum eru brennd og sár eru djúp.
- Öll beinbrot. Sama hversu lítil þau virðast vera. Komi í ljós að grunur um beinbrot er ekki réttur og barnið hefur aðeins tagnað illa er óþarfi að gera lögregluskýrslu.
- Tannáverkar. Alla áverka á tönnum þar sem staðfest er eða grunur er um að fullorðinstennur hafi skaddast.
- Augnáverkar. Allir alvarlegir augnáverkar, t.d. skert sjón.
- Klemmuáverkar. T.d. fingur fer af eða hangir á húðþjötl.

Endurskoðun öryggismála eftir slys

Eftir slys er mikilvægt að fara vel yfir það sem gerðist og kanna hvort unnt hefði verið að fyrirbyggja það.

Áður en farið er í slíka vinnu þarf að ganga úr skugga um að starfsfólk sem hlut á að máli eigi ekki um sárt að binda. Ef einhverjum starfsmönnum líður illa er mikilvægt að þeir fái viðhlítandi hjálp og/eða stuðning eftir þörfum áður en greiningarvinnan á sér stað.

Æskilegt er að árlega sé gerð skrifleg áætlun um öryggi og heilbrigði í leikskólanum sem byggir á áhættumati. Við áhættumat þurfa starfsmenn að vera vakandi fyrir umhverfi sínu með til-liti til slysavarna og bregðast við með viðeigandi hætti til að fyrirbyggja slys. Mikilvægt er að starfsmenn upplýsi leikskólastjóra um atvik sem túlka má sem „næstum því slys“ til að koma í veg fyrir að það endurtaki sig. Dæmi: *Barn klifrar upp í bókahillu. Bókahillan fellur frá vegg með barninu áhangandi. Starfsmönnum tekst að grípa hilluna og forða því að hún falli yfir barnið og mögulega slasi það.*

Í mörgum tilvika alvarlegra slysa í leikskólum eru engin vitni og því liggja ekki alltaf fyrir upp-lýsingar um atburðinn. Til að koma í veg fyrir slíkt er mikilvægt að:

- **Öll alvarleg slys, t.d. áverkar á innri líffærum, drukknun, um-ferðarslys.**
- **Höfuðhögg. Heilahristingur, brot, umtalsverð blæðing, bjúgur eða annar alvarlegur áverki.**
- **Brunaslys. Ef meira en 8-10% af líkamanum eru brennd og sár eru djúp.**
- **Öll beinbrot. Sama hversu lítil þau virðast vera. Komi í ljós að grunur um beinbrot er ekki réttur og barnið hefur aðeins tagnað illa er óþarfi að gera lögregluskýrslu.**
- **Tannáverkar. Alla áverka á tönnum þar sem staðfest er eða grun-ur er um að fullorðinstennur hafi skaddast.**
- **Augnáverkar. Allir alvarlegir augnáverkar, t.d. skert sjón.**
- **Klemmuáverkar. T.d. fingur fer af eða hangir á húðþjötlu.**

Viðtal við foreldra eftir alvarlegt slys

Þegar niðurstöður könnunar á slysi liggja fyrir er mikilvægt að leikskólastjóri bjóði foreldrum barnsins sem slasaðist viðtal. Í viðtalinu er farið yfir athugun leikskólans á tildrögum slyssins og hvað leikskólinn hyggst gera í framhaldinu. Með því að fara yfir það sem gerðist með foreldrum og segja þeim frá hvað gert hefur verið í kjölfarið eykst öryggistilfinning foreldra og traust þeirra til leikskólans. Því er mikilvægt að halda ekki upplýsingum sem skipta máli frá foreldrum.

Leikskólastjóri þarf að hafa allar upplýsingar um málið áður en hann tjáir sig um það.

Mikilvægt er að sveitarfélög/rekstraraðilar setji sér verklagsreglur um framkvæmd viðtala eftir alvarleg eða lífshættuleg slys.

Foreldraráð og foreldrafélag

Mikilvægt er að foreldrum, foreldraráði og foreldrafélagi sé tilkynnt um stöðu öryggismála í leikskólanum og að foreldraráði sé greint frá alvarlegum atvikum sem upp koma. Eftirlits-skýrslur heilbrigðiseftirlits ættu að vera aðgengilegar fyrir foreldra.

Tilkynning á slysi - hvert ber að tilkynna?

Mikilvægt er að ákveðin slys sem verða á börnum í leikskóla séu tilkynnt til þeirra aðila er málið varðar. Þau slys sem þarf að tilkynna eru skilgreind í kaflanum [Slys á börnum sem gera þarf lög-regluskýrslu fyrir](#).

Tilkynning til rekstraraðila

Tilkynna á öll slys til rekstraraðila til að tryggja að þeir hafi yfirlit yfir öll meiriháttar slys og geti gert viðeigandi ráðstafanir. Rekstraraðilar bera ábyrgð á því að öryggi barna sé tryggt. Rekstraraðili er auk þess ábyrgur fyrir fjármálum og því er mikilvægt fyrir hann að hafa þessar upplýsingar t.d. þegar hann undirbýr fjárlög. Þetta ætti einnig að hjálpa honum í forgangsröðun viðhalds.

Mikilvægt er að verkferlar varðandi tilkynningar til rekstraraðila og þeirra sem hafa eftirlit með húsnæði og leiksvæðum á vegum rekstraraðila séu skýrir þannig að leikskólastjóri viti hvert hann á að tilkynna slys. Verkferlarnir og gerð þeirra er á ábyrgð rekstraraðila.

Yfirleitt er ákveðnum starfsmanni í sveitarfélaginu falið eftirlit með starfsemi leikskólans. Ef um einkarekna leikskóla er að ræða eða leikskóla sem starfræktir eru af félagasamtökum er almennt ákveðinn aðili skipaður til að vera í samstarfi við leikskólastjóra um almennan rekstur.

Heilbrigðiseftirlit

Heilbrigðiseftirlit viðkomandi sveitarfélags veitir leikskóla starfsleyfi að uppfylltum ákveðnum skilyrðum. Starfsleyfisskilyrðin taka m.a. á öryggi og slysavörnum, húsnæði og búnaði, leikföngum, lóð, leikvallatækjum og leiksvæði, skráningu slysa og reglubundnu innra eftirliti. Sjá nánar [Starfsleyfisskilyrði fyrir leikskóla og grunnskóla](#) á vef Umhverfisstofnunar.

Heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga gerir árlega athugun á að kröfum um öryggi sé framfylgt og að reglubundið innra eftirlit hafi farið fram.

Ef rekja má slys til vanbúnaðar/bilunar á húsnæði, lóð eða öðrum þáttum sem fram koma í starfsleyfisskilyrðum leikskóla skal tilkynna viðkomandi heilbrigðiseftirliti um slysið.

Tilkynningar til tryggingafélaga

Mikilvægt er að leikskólastjóri hafi upplýsingar um hvar leikskólinn er tryggður og yfirlit yfir þær tryggingar sem samningar liggja fyrir um. Sérstaklega er það mikilvægt þegar kemur að slysatryggingum barna. Í þeim tilfellum þar sem slys á barni er þess eðlis að gera þarf [lögregluskýrslu](#) þarf að tilkynna slysið til viðkomandi tryggingafélags. Um er að ræða þau tilfelli þar sem eftirmál geta orðið vegna slyssins og því er nauðsynlegt að slysatilkynning sé skilvirk til að réttindi barns séu tryggð síðar.

Einnig getur þurft að tilkynna til tryggingafélags af öðrum ástæðum. Dæmi: Barn er flutt með sjúkrabíl vegna gruns um fótbrot. Í ljós kemur að barnið hefur tognað og því er ekki um alvarlega áverka að ræða og ekki nauðsynlegt að gera lögregluskýrslu. Nauðsynlegt getur verið í þessu tilfelli að tilkynna atvikið til tryggingarfélagsins vegna tryggingarmála.

9. Almannaþarnir og eldþarnir

Almannaþarnir snúast um það skipulag og stjórnkerfi sem er virkjað á hættustundu. Samkvæmt 1. gr. laga um almannaþarnir nr. 82/2008 er markmið þeirra að skipuleggja og framkvæma ráðstafanir sem miða að því að koma í veg fyrir eða takmarka, eftir því sem unnt er, að

- Almennungur verði fyrir líkams- eða heilsutjóni
- Umhverfi og eignir verði fyrir tjóni af völdum náttúruhamfara eða af mannavöldum, farsótta eða hernaðaraðgerða eða af öðrum ástæðum
- Veita líkn í nauð og aðstoð vegna tjóns, sem hugsanlega kann að verða eða hefur orðið.

Lögin taka til samhæfðra almannaþarnaviðþragða til þess að takast á við afleiðingar neyðarástands sem kann að ógna lífi og heilsu almennings, umhverfi og eignum.

Mikilvægt er að skýrar upplýsingar um viðbrögð við eldvörnum og náttúruvá séu til staðar í leikskólanum. Leikskólastjóri setur upp viðþragðsáætlun fyrir sinn skóla og skal fylgja fyrirmælum almannaþarnanefnda á hverjum stað fyrir sig.

Sjá nánari upplýsingar á www.almannaþarnir.is

Rýming

Ef lögreglustjóri gefur út fyrirmæli um rýmingu er öllum sem staddir eru í leikskólanum skylt að rýma bygginguna. Almannaþarnir í héraði opna fjöldahjálparstöð og halda skráningu um dvalarstaði fólks þar til því er heimilt að fara til síns heima.

Mikilvægt er að allir leikskólar geri ítarlega rýmingaráætlun þar sem ábyrgð og verkefni starfsmanna við rýmingu leikskólans eru skilgreind.

Tillaga að viðþragðsáætlun leikskóla við rýmingu:

1. Starfsmenn hjálpa börnunum að yfirgefa byggingu gegnum næsta neyðarútgang og safnast saman á fyrir fram ákveðnum stað.
2. Einn starfsmaður er ábyrgur fyrir stjórnun rýmingar, sem meðal annars felur í sér að:
 - a. Virkja „viðbrögð við vá“.
 - b. Sjá til þess að hringt sé í 112.
 - c. Hafa nafnakall eftir lista á söfnunarstað.

Eldvarnir

Eldvarnirnar miða fyrst og fremst að því að tryggja líf og heilsu barna og starfsmanna. Eldvarnir geta einnig dregið verulega úr tjóni á eignum.

Eftirfarandi atriði eiga að vera til staðar og í lagi:

- Reykskynjarar. Nægjanlega margir og rétt staðsettir.
- Þekking á fyrstu viðbrögðum.
- Flóttaleiðir, nægilega margar, greiðfærar og teiknaðar á blað.
- Slökkvibúnaður af réttri gerð og rétt staðsettur.

Til að tryggja rétt viðbrögð þarf að huga að virkri umræðu í starfsmannahópnum um brunavarnir og viðbragðsáætlun ásamt reglulegum brunaæfingum meðal starfsmanna og barna.

Eldvarnaeftirlitið mælir með að farið sé eftir leiðbeiningum um eldvarnir heimilisins í leikskólum. Sjá vef [slökkviliðs höfuðborgarsvæðisins](#).

Náttúruvá

Íslendingar hafa oft þurft að takast á við óblíð náttúruöflin og hættulegar afleiðingar þeirra. Eldgos með tilheyrandi hraunrennsli, öskufalli og jafnvel jökulhlaupi, [aurskriður](#), sjávarflóð og [snjóflóð](#), [jarðskjálftar](#), [óveður](#) og kuldi hafa bæði valdið manntjóni og fjárhagsskaða.

Loftgæði og svifryk

Á heimasíðu [Umhverfisstofnunar](#) eru upplýsingar um loftgæði og svifryk. Þar er einnig að finna upplýsingar um mælingar á svifryki.

Áhrif svifryks á heilsu fólks eru að miklu leyti háð stærð agnanna. Fínar agnir eru heilsufarslega mun hættulegri en þær grófu, en agnir minni en 10 µm eiga auðveldara með að ná djúpt niður í lungun og geta því safnast þar fyrir.

Það sem getur leitt til aukins styrks svifryks er t.d.:

- Þegar það er stilla og þurrt í lofti, einkum á köldum vetrardögum, þá getur mengun safnast upp þar sem ekki er mikil hreyfing á loftinu.
- Mikil umferð og þá helst við stórar umferðaræðar og nálægt verksmiðjum.
- Mikið rok, en þá er aðallega mikið um uppfok á ögnum frá jarðvegi og umhverfi.

Eldingar

Hætta á eldingum getur skapast við þrumuveður og eldgos. Eldingahætta frá gjósandi eldstöð er mest í gosmekkinum sjálfum og getur náð í allt að 30-40 km undan vindi frá eldstöðinni.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is

Fárviðri

Það telst færviðri þegar vindhraði hefur náð 33 m/sek., sem jafngildir 64 hnútum (12 vindstig).

Ef [Veðurstofa Íslands](#) varar við veðri, skal taka það alvarlega. Sérstaklega ef varað er við miklum vindi, snjókomu, frostregni og/eða ofsakulda. Fylgjast skal með tilkynningum og/eða viðvör- unum sem kunna að vera gefnar.

Fylgja ber þeim leiðbeiningum almannavarnanefndar sem gilda á svæðinu.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is

Jökulhlaup

Jökulhlaup stafa ýmist af eldgosum eða jarðhita undir jökli. Stærsta náttúruváin vegna jökul- hlaupa hér á landi er vegna eldgoss í Kötlu í Mýrdalsjökli.

Vatnamælingar hafa þróað viðvörðunarkerfi vegna flóða sem eiga upptök í eldstöðvum og jarð- hitakerfum undir jökli. Þegar hlutfall jarðhitavatns í jökulvatni hækkar eykst leiðni. Ef leiðni eða vatnshæð fer yfir fyrir fram ákveðin mörk hringir mælirinn í síma Neyðarlínunnar 112. Neyðar- línan 112 sér um að kalla út vatnamælingamann sem metur ástandið.

Fylgja skal leiðbeiningum frá almannavarnarnefnd á svæðinu.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is

Flóðbylgjur

Flóðbylgjur eru mjög sjaldgæfar hér á landi en þær geta valdið miklu tjóni. Bylgjur geta mynd- ast í kjölfar jarðskjálfta, jökulhlaupa og eldgosa. Einnig getur hrun í landgrunninu eða hrun í sjó fram orsakað flóðbylgjur. Flóðbylgjur hafa valdið skaða t.d. þegar snjóflóð hafa fallið í sjó fram í þröngum fjörðum á Vestfjörðum og Austfjörðum.

Fylgja skal leiðbeiningum frá almannavarnarnefnd á svæðinu.

Nánari upplýsingar er að finna á www.almannavarnir.is

Að öðru leyti varðandi viðbrögð við náttúruvá vísast í sniðmát af viðbragðsáætlun og viðbragðs- leiðbeiningar sem unnin voru af vinnuhópi sem skipaður var af Skólameistarafélagi Íslands í samvinnu við almannavarnadeild ríkislögreglustjóra og finna má á heimasíðu Menntamála- stofnunar hér: <https://mms.is/rafraenar-handbaekur-um-oryggi-og-velferd-barna-i-leik-og-grunnskolum>

10. Viðaukar

Viðaukar sem fara hér á eftir eru hugsaðir sem tillaga eða grunnur að vinnuferlum skóla, skráningarblöðum eða spurningalistum. Hver skóli vinnur sína eigin vinnuferla, skráningarblöð og spurningalista út frá þörfum skólans og þeim aðstæðum sem ríkja í umhverfi hans.

Tillaga að gátlista fyrir deildarstjóra vegna eineltismála og samskiptavanda

Hér er átt við einn eða fleiri þolendur og gerendur og gert ráð fyrir að brugðist sé við gagnvart öllum.

Deildarstjóri: _____

Tilkynning vegna gruns um einelti berst _____ dags. _____

Einelti er staðfest já nei dags. _____

Ef merkt er við nei skal deildarstjóri láta foreldra þolanda og gerenda ásamt skólastjórnendum vita.

Ef merkt er við **já** er málinu fylgt eftir með eftirfarandi hætti:

Málið tilkynnt til skólastjóra dags. _____

Haft samband við foreldrum þolanda dags. _____

Haft samband við foreldra geranda dags. _____

1. Fundur haldinn með foreldrum þolanda dags. _____

Fundargerð skráð eftir fund dags. _____

2. Fundur haldinn með foreldrum geranda dags. _____

Fundargerð skráð eftir fund dags. _____

3. Foreldrafundur deildar haldinn (ef þörf er) dags. _____

4. Vinna með börnunum* dags. _____

5. Rætt við aðra aðila ef þörf krefur dags. _____

6. Rætt við foreldra til að upplýsa um þróun mála:

Dags. _____

rætt við: _____

Dags. _____

rætt við: _____

* Vinna með börnum – til dæmis:

- Fræðsla um einelti
- Samdar reglur gegn einelti
- Barnafundir þar sem rætt er um líðan, samskipti og hegðun
- Börnin þjálfuð í að tjá eigin tilfinningar og sjónarmið
- Reynt að auka samstöðu barnanna gegn einelti
- Hlutverkaleikir til að auka upplifun barnanna og skilning á einelti
- Hvetja börnin til að bregðast við einelti
- Þjálfva börnin í að sýna tillitssemi, sveigjanleiki og umburðarlyndi
- Ræða líðan barnanna á deildarfundum
- Vinadeildir
- Samkomulag milli foreldra um afmælisboð og aðrar samkomur innan deildar/skólans

Tillaga að viðbrögðum og vinnuferli starfsfólks leikskóla við samskiptavanda og einelti

Ef grunur vaknar um samskiptavanda/einelti í barnahópnum skal eftirfarandi ferli fylgt:

Alltaf skal bregðast samdægurs við og vinna eftir eineltisáætlun skóla; þessari vinnu á að vera lokið innan viku.

A. Rannsókn meðal nemenda og starfsfólks:

A.1 Byrjað er að kanna málið hjá starfsfólki og börnum öðrum en geranda og þolanda.

A.2 Vinnuferli í máli þolanda

Rætt við þolanda og foreldra þolanda. Skráið nöfn, dagsetningu og helstu atriði viðtals.

A.3 Vinnuferli í máli geranda

Rætt við geranda og foreldra geranda. Skráið nöfn, dagsetningu og helstu atriði viðtals.

B. Ef einelti er staðfest fer eftirfarandi vinna í gang:

B.1 Þolandi – viðtöl við þolanda/þolendur ásamt foreldrum þar sem þeir fá stuðning og tryggt er að þeir láti vita ef eineltið heldur áfram.

B.2 Gerandi – viðtal við geranda ásamt foreldrum. Skráið nöfn, dagsetningu og helstu atriði viðtals.

B.3 Unnið með barnahópnum. Í framhaldinu er m.a. rætt um framkomu, samskipti og einelti. Unnið er markvisst að bættum samskiptum í barnahópnum meðal annars með því að skoða tengsl barnanna og unnið út frá niðurstöðum.

C. Eftirfylgni, ekki seinna en viku frá síðustu viðtölum:

Deildarstjóri verður áfram í reglulegu sambandi og skráir niður hvernig gengur.

C.1 Þolandi – Forráðamenn/forsjáraðilar þolanda eru látnir vita um gang mála.

C.2 Gerandi – Forráðamenn/ geranda eru látnir vita um gang mála.

C.3 Skipulagður stuðningur er veittur í a.m.k. sex mánuði bæði til geranda og þolanda.

Tillaga að skráningu á úrvinnslu eineltismála

Nafn þess sem tók að sér umsjón málsins:

Dagsetning: _____

Hvað var gert í málinu?

Málalok:

Grunnur að matsblaði á námi og starfi – leikskólakennarar og starfsfólk

Nafn leikskóla	algjörlega sammála	sammála	hvorki né	ósammála	algjörlega ósammála
Kennsluhættir miðast við að komið sé til móts við þarfir hvers og eins.					
Fjölbreytni í námi stuðlar að andlegri og líkamlegri styrkingu allra barna.					
Námsaðstoð er miðuð við að allir geti stundað nám á eigin forsendum og njóti leikskóladvalar sinnar.					
Markvisst er unnið með að efla sterkar hliðar barna til að auka vellíðan þeirra og hæfni til að takast á við ný verkefni.					
Aðstoð og stuðningur á deild eru miðuð við að koma til móts við þarfir hvers og eins.					
Sérkennsla er nægjanleg til að fullnægja ákvæðum um aðstoð og vegna sérþarfa barna.					
Aðgengi er jafnt fyrir fatlaða sem ófatlaða.					
Öllum börnum eru tryggð námstækifæri í samræmi við ákvæði námskrár.					
Tekið er fullt tillit til þeirra barna er vegna máls, þjóðernis eða menningar mynda frávik í hópnum.					

Grunnur að matsblaði á námi og starfi

Nafn leikskóla	algjörlega			algjörlega	
	sammála	sammála	hvorki né	ósammála	ósammála
Það er sameiginlegur skilningur skólasamfélags, forsjáraðila og grenndarsamfélags að styrkja sýn skólans um velferð nemenda.					
Virk stefna er innan skólans um öruggt og heilbriggt skólaumhverfi.					
Sérstök leiðsögn skólans er um að efla andlega og líkamlega velferð nemenda.					
Stefna er um aukna vellíðan fyrir starfsfólk skólans og starfsmanna annarra stofnana sem tengjast skólanum.					
Óskir nemenda eru hafðar að leiðarljósi við mótun stefnu um heilbriggt og öruggt skólaumhverfi og um heilsueflingu.					
Foreldrar og nemendur taka þátt í mótun stefnu um velferð nemenda og við endurmat.					
Virk forvarnastefna er innan skólans.					
Öllum nemendum er skapað námsaðgengi óháð hugsanlegum félagslegum, andlegum eða líkamlegum kvillum eða fötlun.					
Stefna og verklagsreglur um velferð nemenda eru kynntar foreldrum sérstaklega, á kynningarfundum, í fréttabréfum og á vefsíðum skólans.					
Reglubundið mat fer fram á viðhorfum nemenda, heimila og grenndarsamfélags um líðan í skólasamfélaginu.					

Grunnur að matsblaði á námi og starfi - Forsjáraðilar

Nafn leikskóla	algjörlega			algjörlega		veit ekki
	sammála	sammála	hvorki né ósammála	ósammála	ósammála	
Komið er til móts við þarfir hvers og eins.						
Fjölbreytni í námi og starfi stuðlar að andlegri og líkamlegri styrkingu allra barna.						
Markvisst er unnið með að efla sterkar hliðar allra barna til að auka vellíðan þeirra og hæfni til að takast á við ný verkefni.						
Aðstoð og stuðningur á deild eru miðuð við að koma til móts við þarfir hvers og eins.						
Sérkennsla er nægjanleg til að fullnægja ákvæðum um aðstoð vegna sérþarfa barna.						
Aðgengi er jafnt fyrir fatlaða sem ófatlaða.						
Öllum eru tryggð námstækifæri í samræmi við ákvæði námskrár.						
Tekið er fullt tillit til þeirra barna er vegna máls, þjóðernis eða menningar eru frávik í námshópi.						
Í skólanum er aðgerðaáætlun gegn einelti með virkri viðbragðsáætlun til að takast á við eineltismál í skólanum.						
Forsjáraðilar eru virkir í samstarfi við skólann í að vinna gegn einelti.						
Forsjáraðilum eru kynnt helstu atriði eineltisáætlunarinnar.						
Forsjáraðilar hafa komið að mótun jákvæðs skólabrags.						
Mér er umhugað um skólagöngu barns míns og skipti mér af.						
Ég met mikils að barni mínu líði vel í skólanum.						
Ég aðstoða barn mitt ef upp koma vandamál sem tengjast skólanum.						
Ég er fús til að setja mig í samband við skólann og kennarana.						

Grunnur að samtali kennara og nemenda um aðstæður í skólanum

Nafn leikskóla	algjörlega sammála	sammála	hvorki né	ósammála	algjörlega ósammála
Deildirnar eru passlega stórar.					
Það er gott loft á deildunum.					
Aðstaða til að matast er þægileg.					
Það ríkir þægilegt andrúmsloft í matartímum.					
Námið og skipulagða starfið er passlega mikið.					
Kennslan og starfið er skipulagt.					
Reglur skólans eru réttlátar.					
Agakerfi skólans er réttlátt.					
Börnunum á minni deild líður vel saman.					
Okkur gengur vel að vinna saman (t.d. í hópvinnu).					
Börnin á deildinni hjálpast að (t.d. í hópvinnu).					
Félagar hjálpast að þegar vandamál koma upp.					
Börnin skakka leikinn ef barn verður undir.					
Félagarnir skipta sér markvisst af og segja frá ef einhver verður fyrir einelti.					
Ég á fleiri en einn góðan vin / fleiri en eina góða vinkonu í skólanum sem ég get leitað til.					
Félagarnir taka mér eins og ég er.					
Starfsmenn taka mér eins og ég er.					
Starfsmenn umgangast okkur á réttlátan hátt.					
Það er auðvelt að komast að sameiginlegri niðurstöðu með starfsmönnum.					
Flestir starfsmenn hafa áhuga á að vita hvernig manni líður.					
Flestir starfsmenn eru vingjarnlegir.					

Tillaga að skipulagi við undirbúning ferða á vegum leikskóla

- Einn starfsmaður er ábyrgðarmaður í ferðinni.
- Ábyrgðarmaður hefur lista yfir öll þau börn sem eru í ferðinni og upplýsingar um aðstandendur þeirra (t.d. afrit af [grunnupplýsingum um barn vegna slysa og bráðaveikinda](#)).
- Ábyrgðarmaður ber ábyrgð á að ferðasjúkrakassi/ferðasjúkrabakpoki sé tekinn með í ferðina.
- Ábyrgðarmaður þarf að vita nákvæma staðsetningu hópsins hverju sinni ef upp koma veikindi eða slys til geta hringt í Neyðarlínuna 112 eða foreldra.
- Mikilvægt er að farsími sé með í för.
- Tryggja þarf að fjöldi starfsfólks sem fer með sé nægilegur.
- Tryggja þarf eftirlit með öllum börnum.
- Góð leið til þess er að hver starfsmaður sé ábyrgur fyrir ákveðnum hópi barna. Starfsmenn sem bera ábyrgð á ákveðnum börnum í ferðinni láta ábyrgðarmann vita að öll börnin séu til staðar áður en lagt er af stað í upphafi ferðar og á áningarstöðum.
- Mikilvægt er að halda börnunum saman í hópi og tryggja að þau verði aldrei viðskila við starfsfólk leikskóla eða foreldra/forsjáraðila.
- Mikilvægt er að börnin beri einhvers konar auðkenni, t.d. endurskinsvesti, þannig að auðveldara sé að fylgjast með hópnum.
- Huga þarf að því að börn séu rétt búin fyrir ferðina miðað við aðstæður og lengd ferðar.
- Huga þarf að sólarvörn fyrir börnin.

Gæta þarf að göngustígum, en þar getur verið margvísleg umferð, bæði reiðhjóla og rafknúinna ökutækja sem og gangandi vegfarenda.

Tillaga að verklagi við strætisvagnaferðir

- Einn starfsmaður fer fremst og gætir að allri umferð sem kemur á móti hópnum.
- Einn starfsmaður fer síðastur og gætir að umferð sem ekur framhjá hópnum og hefur yfirsýn yfir allan hópinn.
- Aðrir fullorðnir (starfsmenn og foreldrar ef við á) eru staðsettir nær götunni til að koma í veg fyrir að barn hlaupi út á götu.
- Þegar farið er inn í strætisvagn fer einn starfsmaður inn á undan, tilkynnir bílstjóra hvert ferðinni sé heitið og finnur pláss fyrir börnin. Að því loknu fer næsti starfsmaður inn.
- Börnin ganga inn eitt af öðru og fá sér sæti með aðstoð starfsfólks sem er inni í vagninum. Annað starfsfólk bíður úti og sér til þess að börnin haldist í röðinni.
- Starfsmenn hjálpast að við að koma börnum í sæti eftir því sem kostur er. Leitast skal við að börnin setjist alveg upp í sætin en sitji ekki á brún þeirra. Ekki er æskilegt að fleiri en þrjú börn séu í hverjum tveimur sætum. Barn skal aldrei sitja í miðjusæti aftast í vagninum. Ef engin sæti eru laus er gott að nýta hjóla/kerrurými, láta börnin halda sér í eða jafnvel setjast á gólfið.
- Einn starfsmaður fer inn allra síðastur eftir að hafa tryggt að öll börnin séu með í för.
- Gott er að starfsmenn dreifi sér og vakti útgöngudyr til að koma í veg fyrir börnin fari út á röngum stað.
- Þegar komið er á leiðarenda fer allt starfsfólkið út á undan börnunum að undanskildum tveimur starfsmönnum sem mynda röð og beina hópnum út úr vagninum.
- Starfsfólk sem er fyrir utan vagninn tekur á móti börnunum og lætur þau mynda röð eins langt frá götunni og unnt er. Aðgát skal höfð þegar stigið er út úr vagninum.
- Eftir að hafa talið börnin og tryggt að þau séu öll komin út og að ekkert hafi gleymst í vagninum, t.d. föt eða nestispoki, fara síðustu tveir starfsmennirnir út úr vagninum.
- Gefa skal bílstjóra merki um að öll börn séu komin út.

Dæmi um slysaskráningarblað fyrir leikskóla

Nafn barns	Nafn leikskóla
Kennitala	Kyn
Heimilisfang	Sími
Dagsetning slyss	Tími slyss
Tími frá komu barns í leikskóla	Forsjáraðili

Slysastaður

☐ salur	☐ leikskólalóð	Tegund leiktækis /leikfangs
☐ fataherbergi	☐ leiktæki/leikfang úti	
☐ snyrting	☐ á leið í/úr leikskóla	
☐ leikskólaeldhús	☐ ferðalag	
☐ leiktæki/leikfang inni	☐ vettvangsferð	Annað
☐ leikskólagangur		

Slysavaldur, tegund slyss

☐ högg af/við hlut	☐ eitrun	Annað
☐ bruni	☐ vélar/tæki	
☐ íþróttir	☐ eggjárn	
☐ fall	☐ umferðarslys	
☐ hras	☐ áverki frá öðrum	

Skaddaður líkamshluti

☐ höfuð	☐ grindarbotn	☐ Fótleggur
☐ háls	☐ handleggur	☐ Hægri
☐ hryggsúla	☐ hönd	☐ Vinstri
☐ brjóst	☐ lærleggur	Annað
☐ kviður	☐ hné	

Meiðsl

☐ skrámur	☐ bruni	☐ Klemmdist
☐ mar	☐ tognun	Annað
☐ skurður	☐ brot	

Meðferð hjá

☐ starfsmanni leikskóla	☐ heilsugæslu	Annað
☐ slyshadeild	☐ augnlækni	
☐ tannlækni	☐ foreldri	

Stutt lýsing á slysi

Dags. Undirskrift og kennitala starfsmanns

Tillaga að verklagsreglum sveitarfélaga um tilkynningu til foreldra vegna alvarlegra eða lífshættulegra slysa á börnum

Starfsmaður leikskóla fer með barninu í sjúkrahús slysadeild, sjúkrahús eða heilsugæslu.

Leikskólastjóri, í samráði við lögreglu, tilkynnir foreldrum um slysið og leitað er til áfallahjálparteymis slysadeildar þegar um lífshættuleg slys er að ræða.

Við innritun barns á slysadeild, sjúkrahús eða heilsugæslu greinir starfsmaður frá því hvort og hvernig slysið hafi verið tilkynnt til foreldra. Slysadeildin, sjúkrahúsið eða heilsugæslan sér um að senda aðila úr áfallahjálparteymi til foreldra sé þess þörf.

Þegar ástand barns er lífshættulegt er ekki æskilegt að tilkynna slysið í gegnum síma, slíkt getur stefnt foreldrum í hættu.

Tillaga að eyðublaði vegna grunnupplýsinga um barn vegna slysa og bráðaveikinda

Nafn barns	Mynd af barninu
Móðurmál barns	
Kennitala barns	
Heimilisfang	heimasími
Aðstandandi 1 – nafn og móðurmál	GSM-sími
Heimilisfang	heimasími
Vinnustaður (heiti hans, deild ef um flókinn vinnustað er að ræða og heimilisfang)	vinnusími
Aðstandandi 2 – nafn og móðurmál	GSM-sími
Heimilisfang	heimasími
Vinnustaður (heiti hans, deild ef um flókinn vinnustað er að ræða og heimilisfang)	vinnusími
Nafn á þeim sem á að hafa samband við ef ekki næst í forsjáraðila	GSM-sími
Heimilisfang	heimasími
Vinnustaður (heiti hans, deild ef um flókinn vinnustað er að ræða og heimilisfang)	vinnusími
Er barnið með ofnæmi? Skráið allar þekktar tegundir ofnæmis.	
Er barnið með greindan sjúkdóm? Skráið heiti sjúkdóms og nafn læknis sem annast barnið ef við á.	
Tekur barnið lyf að staðaldri? Skráið öll lyf: heiti lyfs, magn og tímasetningu fyrir hverja inntöku.	

Tillaga að gátlista um aðgerðaáætlun gegn ofbeldi, einelti og kynferðislegu áreiti

Verkefni	Staða:			
	ekki til	í vinnslu	til staðar	í endurskoðun
1. FORVARNIR				
Forvarnastefnur gegn ofbeldi, einelti og kynferðislegu áreiti	☐	☐	☐	☐
Kynning skólareglna	☐	☐	☐	☐
Fræðsla, þjálfun og upplýsingamiðlun	☐	☐	☐	☐
Símenntun starfsmanna	☐	☐	☐	☐
2. VIÐBRÖGÐ				
Skráningarkerfi	☐	☐	☐	☐
Tilkynningaferli	☐	☐	☐	☐
Rannsókn á atvikum	☐	☐	☐	☐
Gagnaskráning	☐	☐	☐	☐
Kynning niðurstaðna	☐	☐	☐	☐
Tilkynningar til barnaverndar	☐	☐	☐	☐
3. ÚRLAUSN	☐	☐	☐	☐
Ákvörðunarferli	☐	☐	☐	☐
Endurhæfingarferli	☐	☐	☐	☐
Brottrekstrarferli	☐	☐	☐	☐
Lok agaferils	☐	☐	☐	☐
Vinna með þolendur og gerendur	☐	☐	☐	☐
Úrvinnsla erfiðra mála	☐	☐	☐	☐
4. MAT				
Reglulegt endurmat	☐	☐	☐	☐
Reglulegt mat á líðan nemenda	☐	☐	☐	☐
Endurskoðun ferla	☐	☐	☐	☐
Endurskoðun stefnu	☐	☐	☐	☐

Sjá vefslóð á efni á [Stopp ofbeldi.is](https://stopp.ofbeldi.is) tengt forvörnum og [viðbragðsáætlun](#)

Viðbragðsáætlun – viðbrögð við ógnunum, náttúruvá, smitsjúkdómum, efnaslysum og fleira

Ritið inniheldur meginskipulag þegar vá ber að höndum. Athugið að ritinu má ekki breyta efnislega fyrir utan nauðsynlega aðlögun (nafn skóla, starfsheiti o.fl.). Sérstaklega er vakin athygli á því að skýrt þarf að koma fram hverjir eru í neyðarstjórn skólans.

Sjá vefslóð að ritinu hér: <https://mms.is/rafraenar-handbaekur-um-oryggi-og-velferd-barna-i-leik-og-grunnskolum>

Viðbragðsleiðbeiningar fyrir skólastofnanir – leiðbeiningar um viðbrögð í neyðartilvikum

Leiðbeiningarnar eru nánari útlistun um fyrstu viðbrögð við skilgreindri vá. Hver vá fyrir sig hefur verið yfirfarin af sérfræðingum á hverju sviði. Til dæmis hefur kaflinn um ofbeldi/hryðjuverk og sprengihótanir verið yfirfarinn af sersveit Ríkislögreglustjóra, kaflinn um sýkla af Embætti landlæknis o.s.frv.

Sjá vefslóð að ritinu hér: <https://mms.is/rafraenar-handbaekur-um-oryggi-og-velferd-barna-i-leik-og-grunnskolum>

Mikilvægt er að hver skóli fyrir sig uppfæri sínar verklagsreglur og/eða öryggishandbækur með tilliti til viðbragðsáætlunar og viðbragðsleiðbeininga.

Stytt útgáfa af gátlista frá Västerås til að huga að eiturefnasnjóllum leikskóla

Borða	
Við forðumst að nota plast í snertingu við heitan mat	
Við skiptum gömlum, slitnum plastvörum út fyrir við, ryðfrítt stál, gler eða postulín	
Við notum eingöngu vörur sem ætlað er að komast í snertingu við mat	
Við forðumst að nota steikarpönnur með viðloðunarfría teflonhúð	

Leikur og sköpun	
Við erum að minnka hlutfall plastleikfanga, sérstaklega hluti úr mjúku plasti	
Við vinnum að því að losa okkur við mjúk plastleikföng sem voru framleidd fyrir 2014	
Við loftum nýkeyptar plast- og gúmmívörur	
Börnin leika sér ekki með gömul raftæki	
Við veljum umhverfismerktar vörur, aðlagaðar börnum, þegar við kaupum málningu og lím	
Við hitum ekki plast að óþörfu og spörum t.d. perlustraujun	
Við öflum okkur þekkingar um endurunnið efni áður en við notum það	

Svefn og umhverfi	
Við veljum Svansvottaðar vörur til að nota í hvíld barnanna	
Við höfum nákvæma ferla í þrifum og sjáum til þess að loftræsting sé góð	
Við þvolum gluggatjöld og aðra vefnaðarvöru reglulega	

Leiktæki og leikföng í útiveru	
Við veljum rétta viðarefnið í sandkassa, bekki og leiktæki	
Leikskólalóðin okkar er laus við gömul bíldekk	
Börnin hafa gott aðgengi að náttúrulegu lausu efni	
Við veljum útileikföng sem eru ætluð börnum	

Gróður-, gervigras- og fallvarnir auk viðhalds á garðinum	
Við leggjum áherslu á náttúrulegt umhverfi og nýtum það náttúrulega sem er á leikskólalóðinni okkar	
Við notum viðarkurl, börk, kork, möl eða sand sem fallvörn	
Garðsláttur og sandsópun fer fram þegar börnin eru ekki nálægt	
Við notum ekki kemísk efni gegn illgresi eða meindýrum þegar börn eru nálægt	

Á ferðinni (í ferðum utan leikskólans)	
Við notum hvorki einnota vörur né blautþurrkur þegar við borðum úti	
Við veljum glös, diskka og hnífapör úr stáli eða góðu plasti fyrir útiveitingar	
Við veljum PFAS-fríar kerrur og innkaupakerrur.	

11. Lög, reglugerðir og námskrár sem gilda um leikskóla

- Aðalnámskrá leikskóla

Lög

- Barnalög nr. 76/2003
- Barnaverndarlög 80/2002
- Lög um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna
- Byggingarreglugerð nr. 112/2012
- Lög um almannavarnir nr. 82/2008
- Lög um hollustuhætti og mengunarvarnir nr. 7/1998
- Lög um leikskóla nr. 90/2008
- Lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins (Barnasáttmálinn) nr. 19/2013
- Lög um öryggi vöru og opinbera markaðsgæslu nr. 134/1995
- Lög um Barna- og fjölskyldustofu
- Lög um Gæða- og eftirlitsstofnun velferðarmála
- Stjórnarskrá Lýðveldisins Íslands nr. 33/1944

Reglugerðir

- Reglugerð um hollustuhætti nr. 941/2002
- Reglugerð um mat og eftirlit í leikskólum og upplýsingaskyldu sveitarstjórna um skólahald nr. 893/2009
- Reglugerð um notkun öryggis- og verndarbúnaðar í ökutækjum nr. 348/2007
- Reglugerð um starfsumhverfi leikskóla nr. 655/2009
- Reglugerð um öryggi leikfanga og markaðssetningu þeirra á Evrópska efnahagssvæðinu nr. 944/2014
- Reglugerð um öryggi leikvallatækja og leiksvæða og eftirlit með þeim nr. 942/2002
- Reglur um skólaakstur í grunnskóla nr. 656/2009
- Reglugerð um tengiliði og málstjóra samþættingar þjónustu í þágu farsældar barna
Reglugerð um framlög til að mæta kostnaði sveitarfélaga vegna samþættingar þjónustu í þágu farsældar barna á árinu 2022
Reglur um tilgang og aðferðir við vinnslu persónuupplýsinga sem fer fram á grundvelli laga nr. 86/2021 um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna.
- Reglugerð um notkun öryggis- og verndarbúnaðar í ökutækjum nr. 348/2007

Gagnlegir tenglar

- Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks.
- Sjá link: <https://www.althingi.is/altext/151/s/0960.html>
- Reglur um plast | Saman gegn sóun (samangegnsoun.is)

Stjórnarráð Íslands
Mennta- og barnamálaráðuneytið

**Miðstöð menntunar
og skóláþjónustu**